

ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΗΣΗ

Ερευνητής: Ευάγγελος Φιακάς

Πληροφορητής: Βάσος Χρίστου

- Κύριε Βάσο που σας βρίσκει το πραξικόπημα;
- Αρχικά να σου πω ότι η νύχτα ψες ήταν αρκετά ανήσυχη για εμένα και ο λόγος ήταν αυτή η συνέντευξη σήμερα. Το να μιλάς για όσα πέρασες δεν είναι εύκολο. Το έχω κάνει πολλές φορές έχω μιλήσει σε πολλούς είτε σε κανάλια είτε αλλού αλλά η συνέντευξη που θα δώσω σε εσένα σήμερα είναι η συνέντευξη η οποία θα αξιολογηθεί από εσάς ως επιστήμονες και είναι αυτή που θα καταγραφεί στην ιστορία. Όπως είπα και προηγουμένως εμείς έχουμε ακόμη δέκα, δεκαπέντε χρόνια ζωής – ο θεός ξέρει. Αυτά που θα σου πω θα μείνουν στην ιστορία. Ιδιαίτερα η σημερινή ημέρα, μου λες να ξεκινήσουμε από το πραξικόπημα, ξεκινούμε ημερολογιακά από την μέρα αυτή 14 Ιουλίου, ήταν η τελευταία μέρα που ζήσαμε μια ανήσυχη ηρεμία την πολυτάραχη περίοδο από το 1970 μέχρι το 1974. Ήταν η μέρα εκείνη που παντρεύτηκε η θεία μου, η αδελφή του πατέρα μου με τον θείο μου εκεί στο Καζάφανι. Εκείνο που θυμάμαι χαρακτηριστικά ήταν ότι το βράδυ στο γαμήλιο γλέντι όλοι ψιθύριζαν ότι την επόμενη ημέρα θα γίνει πραξικόπημα. Ήταν γνωστό ότι θα γινόταν, δεν ξέρω εάν δεν ήθελαν να το πιστέψουν, γιατί δεν έκαναν τίποτα αφού γνώριζαν τους αίτιους και τους αυτουργούς. Διερωτώμαι γιατί ήταν σαράντα πενήντα εκατό (αναφέρεται στους πραξικοπηματίες) θα μπορούσαν να τους μαζέψουν και να μην γίνει ότι έγινε. Εν πάση περιπτώσει τελείωσε ο γάμος πήγαμε ο καθένας στα σπίτια του. Εγώ δούλευα σε μια πολυκατοικία στην Κερύνεια ως ηλεκτρολόγος ανατολικά του ξενοδοχείου του Κατσελλή (Dome Hotel) και ξύπνησα το πρωί για να πάω στην δουλειά. Πήγα εκεί στις 7:30 με 7:40. Στην πολυκατοικία εκεί εργάζονταν πολλοί Τουρκοκύπριοι από την Αγία Ειρήνη. Ερχόταν ένα μικρό λεωφορείο με εργάτες και κτίστες. Την συγκεκριμένη ημέρα δεν ήρθε κανένας στη δουλειά, ούτε επιστάτες ούτε κανένας - στην πλειοψηφία τους ήταν Τουρκοκύπριοι. Κανένας δεν υπήρχε στο εργοτάξιο να μας πει θα δουλέψουμε, δεν θα δουλέψουμε; Εγώ έκατσα σε μια γωνία, έγειρα πίσω και χαλάρωνα ώσπου σε κάποια στιγμή άκουσα πυροβολισμούς που προέρχονταν από τον Αστυνομικό Σταθμό Κερύνειας και γενικά από την ευρύτερη περιοχή της Κερύνειας, και κάποιος ήρθε και μας είπε γίνεται πραξικόπημα, εγώ δεν είχα ραδιόφωνο. Τρεχάτος έφυγα από εκεί και πήγα να προλάβω το λεωφορείο που μας έφερε στη δουλειά το πρωί από την πλατεία της Κερύνειας όπου βρισκόταν το Δημαρχείο για να πάω στο Πέλλα Πάις. Όταν πήγα εκεί το λεωφορείο είχε ήδη ξεκινήσει, υπήρχαν δέκα άτομα που ήταν στο λεωφορείο και άκουσα τον οδηγό να μου λέει: «Ρε Βάσο τρέξε και πέφτουν οι σφαίρες βροχή» από το κάστρο που γινόταν η ανταλλαγή πυροβολισμό με τους ναύτες που ήταν στο φρούριο της Κερύνειας. Μπήκα στο λεωφορείο και ξεκινήσαμε και πήγαμε στο Πέλα Πάις και ήταν τότε που ακούσαμε τα κακά μαντάτα. Στο μεταξύ η μητέρα μου εργαζόταν στον Αστυνομικό Σταθμό της Κερύνειας ως καθαρίστρια και ήταν

μέσα στην «φωτιά» των γεγονότων, εγώ ανησυχούσα γιατί δεν την είδα μαζί μας στο λεωφορείο. Θυμάμαι την έφερε κάποιος γύρω στο μεσημέρι, ο Κκεττένης από το Καζάφани, που την βρήκε περπατητή στο δρόμο να έρχεται από το Καζάφани αφού την φυγάδεψε κάποιος αστυνομικός έξω από την Κερύνεια και ήρθε στο Πέλλα Πάις. Ήρθε και με αγκάλιασε και μου είπε: «Γιε μου μόλις γλίτωσα». Οι επόμενες ημέρες του πραξικοπήματος πέρασαν, ειδικά στο Πέλλα Πάις δεν είχαμε ούτε ανιμαχίες μεταξύ μας καθώς στην πλειοψηφία τους οι κάτοικοι ήταν εθνικόφρονες όχι ακραίοι.

- Κύριε Βάσο ο όρος πραξικόπημα για ένα νεαρό ή ακόμη και για την κοινωνία ήταν αντιληπτός; Γνωρίζατε τι επρόκειτο να γίνει;
- Ναι ήξεραν ότι θα ανέτρεπαν τον Μακάριο, ο κόσμος το γνώριζε. Όπως έχω πει εμείς αν και καταλαβαίναμε τα γεγονότα, τα έχω ζήσει, θυμάμαι μας έβγαζαν έξω από το Γυμνάσιο για να φωνάξουμε υπέρ του Παπαδόπουλου του Πατακού και άλλων. Εμείς βγαίναμε ασυναίσθητα και φωνάζαμε για να χάσουμε μάθημα. Όπως και τώρα που γίνονται πράγματα δεν ξέραμε ακριβώς, κάποιοι ακραίοι έβαζαν πάνω κάποιους φανατικούς οι οποίοι μας έβγαζαν έξω χωρίς να καταλαβαίνουμε. Εμείς σαν νέοι το μυαλό μας ήταν αλλού, στην διασκέδαση στους έρωτες, δεν είχαμε μυαλό να καταλάβουμε κάτι με το πραξικόπημα ή με την πολιτική. Κάποια πράγματα όμως τα κατανοούσαμε.

Τις μέρες του πραξικοπήματος, εκείνες τις πέντε ημέρες είχαμε και ένα συγχωριανό αστυνομικό στον Αστυνομικό Σταθμό της Κερύνειας ο οποίος σκοτώθηκε κατά την διάρκεια του πραξικοπήματος. Κάποιοι λένε ότι σκοτώθηκε όταν πήγε να σβήσει κάποια συνθήματα από τους τοίχους και τον πυροβόλησαν πισώπλατα και τον θάψαμε την Πέμπτη. Τώρα, να φθάσουμε στην Παρασκευή 19 Ιουλίου. Εκεί φαινόταν ξεκάθαρα πλέον, και από τα διεθνή μέσα ενημέρωσης κάποιοι που είχαν BBC και άκουγαν ότι ήταν η αφορμή για να γίνει η εισβολή ήταν το πραξικόπημα. 19 Ιουλίου θυμάμαι το βράδυ υπήρχε μία ανήσυχη ηρεμία. Ήμουν πάνω στο Αββαείο του Πέλλα Πάις και φαινόταν μέσα στη θάλασσα τη νύχτα τα πλοία, φαινόταν τα φώτα τους τα βλέπαμε. Ήταν όπως βλέπεις πάνω στο βουνό απέναντι φώτα, σαν ένα χωριό μέσα στη θάλασσα αλλά φαίνονται ανατολικά της Κερύνειας και προχωρούσαν. Ήταν περίπου ή ώρα 12:00 – 12:30, είμασταν με άλλους τέσσερις περίπου στρατιώτες, μετά έμεινα με ακόμη ένα τον Ανδρέα Χριστοδούλου, ο οποίος πέθανε, και μου είπε: «Άτε ρε Βάσο πάμε να πέσουμε και αύριο έρχονται οι Τούρκοι». Πήγαμε και ξαπλώσαμε με εκείνη την σκέψη ότι την επόμενη ημέρα θα γινόταν η εισβολή. Δεν θα το κρύψω ότι έβλεπα όνειρο ότι βομβαρδιζόμασταν από αεροπλάνα και σηκώνόμουν στον ύπνο μου. Δυστυχώς το όνειρο έγινε πραγματικότητα το πρωί. Όταν ξύπνησα και ακούσαμε τους βομβαρδισμούς των αεροπλάνων δεν ήταν όνειρο εκείνο αλλά μία πραγματικότητα. Ήταν 5:20 – 5:30 όταν έπεσαν οι πρώτες βόμβες εκεί στο κάστρο της Κερύνειας και στο στρατόπεδο 251ΤΠ, σείστηκε το Πέλλα Πάις. Σηκωθήκαμε αμέσως πάνω, μαζευτήκαμε στην πλατεία. Θυμάμαι ένα αεροπλάνο που πέταξε πάνω από το Αββαείο του Πέλλα Πάις και το χωριό γενικά που πετούσε τόσο χαμηλά και ξεκίνησε να ανοίγει πυρ,

κτυπούσε πάνω στις θέσεις της 33 ΜΚ και θυμάμαι έφεφταν μέσα στην πλατεία του χωριού οι μεγάλοι κάλυκες. Το αεροπλάνο αυτό έκανε ακόμη ένα γύρω και εκεί υπήρχε ένα φυλάκιο πυρομαχικών πάνω από το Πέλλα Πάις του 201 Τ.Π. στο οποίο υπήρχαν πυρομαχικά τα οποία θα χρησιμοποιούνταν σε εμπόλεμη κατάσταση. Όταν προσπάθησε να χτυπήσει το αεροπλάνο την αποθήκη, ερχόταν από την πλευρά της θάλασσας επειδή ήταν στο βουνό, δεν τα κατάφερε ο πιλότος, έκανε ακόμη μία στροφή και έφυγε. Ήταν τότε που καταλάβαμε ότι γινόταν πόλεμος. Ακούγαμε το ραδιόφωνο που έλεγε ότι όσοι είναι στρατεύσιμοι να καταταγούν να υπερασπίσουμε την πατρίδα και να ρίξουμε τους Τούρκους στη θάλασσα. Ήταν εκεί που μας εμψύχωσαν και μάλιστα εγώ σαν νεαρός, ήταν εκείνα που μας δίδασκαν στα σχολεία για τα ελληνοχριστιανικά ιδεώδη και αξίες τις οποίες ήρθε η ώρα όπως μας έλεγαν. Και εκείνο που έγινε το 1964, η Τουρκανταρσία, την οποία έζησα - ήμουν επτά χρονών, την έζησα και έβλεπα τον κόσμο που έτρεχε να προσφέρει με ότι μπορούσε, εθελοντές και είπα και εγώ στον εαυτό μου ότι τώρα είναι η ώρα. Πρέπει να πάω, όπως και αρκετοί άλλοι, να κάνω ότι μπορώ.

- Κύριε Βάσο πόσων χρονών ήσασταν;
- Ήμουν σχεδόν 18 χρονών, 17,5. Τελείωνα το σχολείο και θα καταταγόμουν την Εθνική Φρουρά. Δεν είχα εκπαίδευση. Είπα ότι έπρεπε να πάμε να βοηθήσουμε και ξεκινήσαμε και που να πάμε; Πήγαμε στο πιο κοντινό στρατόπεδο. Κάποιοι άλλοι ήταν έφεδροι και προσπάθησαν να πάνε στην Κερύνεια, το στρατόπεδο της 33ΜΚ ήταν σχεδόν εγκαταλειμμένο καθώς η μοίρα είχε έρθει όλη σχεδόν από την Δευτέρα στο πραξικόπημα. Θυμάμαι ήρθαν αυτοκίνητα από τον Βόσπορο και υπήρχαν στρατιωτικά αυτοκίνητα και μετέφεραν τους καταδρομείς στην Λευκωσία. Πολύ λίγοι έμειναν μέσα στο στρατόπεδο, όταν πήγαμε εμείς θυμάμαι ότι σχεδόν το στρατόπεδο ήταν άδειο. Ήταν κατά τις 6:30 επτά παρά; Οι Τούρκοι θυμάμαι είχαν κτυπήσει και την Τρίτη Ανωτέρα και έτσι ήρθαν στο Πέλλα Πάις και κατέγραφαν τους εφένδρους που πήγαιναν εκεί. Πήγα και εγώ να καταταγώ και ένας μου είπε: «Εσύ τι ήρθες να κάνεις εδώ» και εγώ απάντησα ήρθα να βοηθήσω όπως μπορώ. Τότε με ρώτησε ξέρεις να κρατείς όπλο; Του απάντησα όχι ήρθα να βοηθήσω ότι μπορώ. Μου είπε εντάξει και μου ανέθεσε καθήκοντα τραυματιοφορέα και μεταφορέας πυρομαχικών και άλλων αντικειμένων. (Μας δείχνει βεβαίωση για την εθελοντική συμμετοχή του).
- Που γινόταν η κατάταξη;
- Η κατάταξη γινόταν έξω από την πύλη του στρατοπέδου 33 Μ.Κ. Εκεί πήγαιναν πολλοί και κατέγραφαν. Θυμάμαι μου έδωσαν και μία ρόμπα άσπρη την φόρεσα και ξεκινήσαμε. Εκεί στο Αββαείο άρχισαν να μεταφέρουν το νοσοκομείο της Κερύνειας που είχε βομβαρδιστεί από τις τορπιλάκατες. Εκεί ξεκίνησαν και έφερναν τους πρώτους τραυματίες. Πριν πάω εκεί ήρθε η πρώτη ομάδα με τους καταδρομείς από την Λευκωσία με λοχαγό τον Κατσάνη. Εμείς φύγαμε και αρχίσαμε να μαζεύουμε κουβέρτες, νερό, παγούρια, λουξ γιατί ήταν στο υπόγειο

του Αββαείου που εγκαταστάθηκε το νοσοκομείο. Ξεκινήσαμε ένα αγώνα να μεταφέρουμε τραυματίες, κουβέρτες και τον κόσμο που άρχισε να μαζεύεται από την γύρω περιοχή. Γύρω στο μεσημέρι βλέπουμε τα αεροπλάνα να κάνουν γύρους κάτω από το Πέλλα Πάις μέχρι την Κερύνεια όπου βυθίζονταν και έριχναν. Εκεί υπήρχε η φάλαγγα με την δεύτερη ομάδα των καταδρομών που έρχονταν. Η πρώτη ομάδα έφθασε δεν είχε απώλειες. Κτύπησαν τα αυτοκίνητα των καταδρομέων της 33 Μ.Κ. που έρχονταν στην Μοίρα. Όταν μάθαμε ότι κτύπησαν την Μοίρα εκεί, δεν ξέραμε τι γινόταν είπαν ότι είχε τραυματίες. Αλλά πως θα πηγαίναμε εκεί χωρίς αυτοκίνητο. Στο τέλος άρχισαν και έφερναν ένα - ένα - δύο - δύο τραυματίες καταδρομείς που είχαν τραυματιστεί εκεί και συνολικά υπήρχαν 13 τραυματίες. Στο μητρώο γράφει όνομα, μονάδα, ηλικία. Αυτός ο κατάλογος είναι άγνωστος για πολλούς. Τον κατάλογο τον συνέταξε η Λέλλα Χριστοδουλίδου, που ήταν στην είσοδο και κατέγραφε τα ονόματα όλων όσων έφθαναν για νοσηλεία στο Πρόχειρο Νοσοκομείο του Πέλλα Πάις. Έφεραν τους τραυματίες εκεί, εμείς προσπαθήσαμε να τους βοηθήσουμε να τους πάρουμε μέσα. Στη συνέχεια είδαμε ότι κτύπησαν τις τορπιλάκατες το πρωί και μία από αυτές βλέπαμε που καιγόταν και πήγαινε ανατολικά. Η πρώτη βυθίστηκε, δεν την είδαμε, πήγε δυτικά της Κερύνειας και κτυπήθηκε ενώ η δεύτερη κτυπήθηκε κοντά στην Χρυσοκάβα και εκεί είχε τραυματίες και τους μετέφεραν στο Πέλλα Πάις. Έφεραν τους καταδρομείς. Στη συνέχεια γύρω στο μεσημέρι έφεραν ένα ναύτη που βρισκόταν στην τορπιλάκατο τον Διονύση Μακέτο, ο οποίος τραυματίστηκε και βγήκε έξω όταν είδε ότι η τορπιλάκατος κατευθυνόταν προς το στρατόπεδο του Βοσπόρου και θα βούλιαζε, έπεσε μέσα στη θάλασσα και βγήκε κολυμπώντας τραυματίας. Υπήρχε ακόμη ένα παιδί από το Κτήμα του οποίου το όνομα δεν θυμάμαι που μας είπε ότι στην προσπάθεια να σωθεί δεν τα κατάφερε, είχε πολλά τραύματα και πνίγηκε. Αυτόν τον άνθρωπο τον βρήκαν δύο άτομα γεωργοί του Πέλλα Πάις και τον έφεραν στο πρόχειρο νοσοκομείο. Στην συνέχεια έφθασαν και οι άλλοι καταδρομείς με τα πόδια από τον Άγιο Επίκτητο περίπου τέσσερα με πέντε χιλιόμετρα. Με ότι είχαν σώσει από τα αυτοκίνητα (πυρομαχικά). Ευτυχώς πρόλαβαν και πήδησαν από τα αυτοκίνητα και οι μόνες απώλειες που είχαν ήταν τα πυρομαχικά και δεκατρείς τραυματίες. Ήρθαν εκεί στο χωριό και θυμάμαι ότι έκαναν μία ανασυγκρότηση με ασυρμάτους, προσπαθούσαν να δουν που βρισκόταν ο καθένας για να έρθουν σε ένα σημείο - εκεί στην πλατεία έξω από το σπίτι μου θα είχε περίπου εκατό στρατιώτες έκαναν μία ανασυγκρότηση και ξεκίνησαν και πήγαν πάνω στην Μοίρα. Εμείς συνεχίζαμε να παίρνουμε τον κόσμο που ήρθε στο χωριό και τους διανείμαμε στα σπίτια για να τους βοηθήσουμε. Ήταν διψασμένοι, πεινασμένοι και μωρά. Φθάσαμε την νύχτα του Σαββάτου όπου κάναμε στην εκκλησία του χωριού ένα νοσοκομείο. Απλώσαμε μέσα σε όλη την εκκλησία παπλώματα παλιά, κουβέρτες μαξιλάρια - ότι μπορούσαμε βέβαια. Εκεί πιάσαμε τους τραυματίες και επειδή ήταν τόσοι πολλοί και δεν τους χωρούσε στο Αββαείο τους μεταφέραμε στην Εκκλησία. Θυμάμαι οι γιατροί έκαναν εγχειρίσεις - τους χειρουργούσαν χωρίς αναισθητικό με το φως των κεριών και των λουξ. Εκείνους μετά το χειρουργείο τους μεταφέραμε μέσα στην εκκλησία, πολλοί βογκούσαν και ήθελαν νερό και τους βρέχαμε τα χείλη με

νερό. Στο μεταξύ ο πόλεμος συνεχιζόταν κανονικά στον Άγιο Ιλαρίωνα, στην Άσπρη Μούττη, ακούγαμε τις μάχες και έρχονταν άλλοι τραυματίες από τις μάχες το βράδυ του Σαββάτου. Πηγαίναμε στην Λέιντν τους μαζεύαμε και ερχόμασταν κάτω. Θυμάμαι ότι εκεί μία μέρα ήταν ο Διοικητής των ΛΟΚ ο Κωνσταντίνος Κομπόκης μαζί με τον Ευάγγελο Μαντζουράτο τον Υποδιοικητή της 33Μ.Κ. και διερωτώμαι γιατί ο Διοικητής έμεινε εκεί και δεν πήγε με τους στρατιώτες στον Άγιο Ιλαρίωνα. Παίρναμε τον κόσμο μέσα στο πρόχειρο νοσοκομείο, τους έπαιρναν από εκεί τους τύλιγαν, η εκκλησία γέμιζε από τραυματίες. Θυμάμαι την πρώτη νύχτα έγειρα το κεφάλι μου σε μία κολώνα της εκκλησίας του Φράγκικου Αββαείου και κοιμήθηκα μία ώρα μόνο καθιστός. Δεν μπορούσες να κοιμηθείς από τα βογκητά, τραυματίες, αιματωμένοι. Θυμάμαι χαρακτηριστικά την μητέρα την μητέρα του ναύτη Χρίστου Καριφυλλίδη που ήταν στην τορπιλλάκατο. Θυμάμαι την μητέρα του που κρατούσε από το πρωί μέχρι την νύχτα ένα κερί μπροστά από την εικόνα της Παναγίας της ασπροφορούσας σιωπηλή και παρακαλούσε την Παναγία να μην ήταν αλήθεια τα όσα της είπαν για τον θάνατο του γιου της. Θυμάμαι επίσης χαρακτηριστικά ότι όταν οι καταδρομείς πήγαν να πάνε πάνω στον Άγιο Ιλαρίωνα, οι άνδρες του ΟΗΕ προσπάθησαν με φωτοβολίδες να ειδοποιήσουν τους Τούρκους και συνέλαβαν νομίζω 7 – 8 άτομα ήταν Άγγλοι / Φινλανδοί και τους έφεραν στην πλατεία του χωριού, τους κατέβασαν και τους έβαλαν σε ένα δωμάτιο σε όροφο που χρησιμοποιείτο ως γραφείο του Κοινοτάρχη. Τα Land Rover των Ηνωμένων Εθνών ήταν κάτω και τα έπαιρναν οι Ελληνοκύπριοι και μετέφεραν τραυματίες στο Πέλλα Πάις.

- Κύριε Βάσο για πιο λόγο οι κάτοικοι των γύρω περιοχών κατευθύνονταν προς το Πέλλα Πάις;
- Το Πέλλα Πάις γενικά θεωρείτο ασφαλές μέρος γιατί ήταν πάνω σε ορεινή περιοχή και αυτό προβλεπόταν το από τα σχέδια της Πολιτικής Άμυνας αλλά και για το Νοσοκομείο. Δυστυχώς η Πολιτική Άμυνα ήταν απύουσα. Την επόμενη ημέρα επικρατούσε ένα χάος στο Πέλλα Πάις, τα αεροπλάνα με το πρώτο φως της ημέρας ξεκίνησαν να κτυπούν στον Άγιο Ιλαρίωνα και φαίνεται ξεκάθαρα οπτικά η περιοχή. Οι μάχες γενικά της περιοχής που λένε ότι έφθασαν στα κράσπεδα του κάστρου δεν ισχύουν. Οι μάχες έγιναν στα Πετρομούθκια στο ύψωμα Γκαμήλα που από εκεί το κάστρο απέχει περίπου 2 χιλιόμετρα. Εκεί βρέθηκε και ο Διοικητής της 33 Μ.Κ. Γεώργιος Κατσάνης. Τα αεροπλάνα κτυπούσαν τις θέσεις που είχαν καταλάβει οι καταδρομείς. Αυτό κράτησε μέχρι τις 10:00 και στη συνέχεια με εντολή του Κομπόκη οπισθοχώρησαν, εκεί σκοτώθηκε ο Κατσάνης και έμειναν χωρίς διοίκηση. Αντίστοιχες εντολές δόθηκαν και προς την 31 Μ.Κ. και 32 Μ.Κ. Ο Κομπόκης έμεινε μέχρι το μεσημέρι και μετά εξαφανίστηκαν με τον Μαντζουράτο από εκεί. Μετά την οπισθοχώρηση εξαφανίστηκαν. Διέταξαν τις Μοίρες Καταδρομών να κάνουν οπισθοχώρηση προς τις βάσεις τους. Η βάση της 33 ΜΚ ήταν στο Πέλλα Πάις, της 32 θυμάμαι κατέβηκαν από την Άσπρη Μούττη και μέσα από την χαράδρα έφθασαν στο Πέλλα Πάις, κάποιοι άλλοι πήραν την κορυφογραμμή και βγήκαν

πάνω στην Μοίρα του Πυροβολικού και κατευθύνθηκαν προς τον Άγιο Χρυσόστομο αλλά και πολλοί του 361 Τ.Π. διάφοροι στρατιώτες. Θυμάμαι ήταν γύρω στις 10:00 – 11:00 μας διέταξαν εμένα με ένα στρατιώτη να πάμε στο δίστρατο της Κερύνειας που οδηγούσε από την Κερύνειας προς το Πέλλα Πάις και Άγιο Επίκτητο ανατολικά όλο ευθεία για να λέμε του κόσμου να μην έρχεται στο Πέλλα Πάις γιατί δεν υπήρχε άλλος χώρος είχε γεμίσει. Υπήρχαν περίπου 5000 – 6000 κόσμος, και τους λέγαμε να κατευθύνονται προς Άγιο Επίκτητο στα ανατολικά. Πήγαμε με ένα στρατιώτη και πήγαμε και σταθήκαμε έξω από το κοιμητήριο της Κερύνειας. Μόλις κατεβήκαμε εκεί είδαμε το πρώτο φορτηγό που ερχόταν από την Κερύνεια, η καρότσα του ήταν γεμάτη με γυναικόπαιδα. Σταματήσαν να μας ρωτήσουν τι γινόταν, τους είπαμε ότι το Πέλλα Πάις ήταν γεμάτο και μας είπαν να σας ενημερώσουμε να κατευθυνθείτε προς Άγιο Επίκτητο. Εκείνη την ώρα, εν ξέρω είδε το φορτηγό ένα τούρκικο αεροπλάνο, έκανε στροφή και βύθιση, ο οδηγός φώναζε από το αυτοκίνητο «Γρήγορα φεύγουμε». Ξεκινήσαμε τρέχοντας να πάμε στο Πέλλα Πάις, μπροστά το φορτηγό και πίσω εμείς. Φθάσαμε στο ανήφορο του Πέλλα Πάις στην τοποθεσία Αντούρι, ο πιλότος μας εντόπισε πηγαυοερχόταν έκανε βύθισε και ήρθε πάνω ακριβώς από το φορτηγό και βλέπαμε από την κοιλιά του αεροπλάνου που άνοιξε και έπεσε μία βόμβα μέσα στον ποταμό που ήταν δίπλα μας. Από τον ποταμό πετάχτηκε μαύρος καπνός. Όλοι μέσα στο φορτηγό άρχισαν να κλαίνε γυναικόπαιδα. Το αεροπλάνο έφυγε και τελικά όλοι κατευθυνθήκαμε προς το Πέλλα Πάις. Τους πήραμε σε διάφορα σπίτια. Δύο με τρεις οικογένειες τις πήρα στο σπίτι μου, η μητέρα μου τους έδωσε ρούχα γιατί κάποιοι είχαν λερωθεί από τον φόβο τους. Θυμάμαι την μητέρα μου που έσφαξε κότες αι έβρασε μακαρόνια για να φάει ο κόσμος. Οι καταδρομείς ήρθαν την ίδια μέρα από τον Άγιο Ιλαρίωνα ταλαιπωρημένοι, κατακομμένοι. Θυμάμαι ότι ξάπλωσαν κάτω από τις τερατσιές που ήταν απέναντι από την πύλη του στρατοπέδου και κοιμήθηκαν. Θυμάμαι επίσης ότι ο Κουρτέλλας που είχε κέντρο, άναψε τους φούρνους του και μαγείρεψε και πήγαμε να πάρουμε φαγητό στους καταδρομείς για να φάνε. Νερό είχαν το πρόβλημα ήταν το φαγητό.

Την Δευτέρα πήγαμε να πάρουμε πρόγευμα ψωμί χαλούμι στους στρατιώτες και θυμάμαι ότι ήρθε εντολή να φύγουν οι καταδρομείς να πάνε να ανακόψουν την απόβαση. Θυμάμαι ότι φορτώθηκαν σε δύο Bedford και μπροστά υπήρχε ένα Land Rover με ένα ΠΑΟ και είπαν ότι θα πήγαιναν να αποτρέψουν την τουρκική απόβαση. Οι τραυματίες συνέχιζαν να έρχονταν στο Πέλλα Πάις. Θυμάμαι τους βαριά τραυματίες τους μεταφέραμε με ασθενοφόρο προς την Λευκωσία. Επίσης ο Μιχαλάκης Χαραλαμπίδης με το Range Rover που πήραν από το εφεδρικό του πραξικοπήματος πηγαυοερχόταν στην Λευκωσία και μετέφερε τραυματίες. Το μεσημέρι της Δευτέρας 22 Ιουλίου θυμάμαι χαρακτηριστικά ένα αντιτορπιλικό πλοίο που ερχόταν από τα δυτικά της Κερύνειας και προσάραξε στην περιοχή κάτω από Καζάφани στην τοποθεσία Πίκλα. Εμείς βλέπαμε να κατεβάζουν μέσα από το αντιτορπιλικό βάρκες φουσκωτές στις οποίες έμπαιναν μέσα Τούρκοι στρατιώτες. Θυμάμαι πριν από αυτή την εικόνα, το αντιτορπιλικό έβαλε με τα κανόνια του στην περιοχή του Καζάφани. Ο θείος μου Χρίστος Φοίβου, έχει πεθάνει τώρα, ανέφερε στην

μαρτυρία του ότι κτυπήθηκε η παράγκα που είχε στην περιοχή και πήρε φωτιά. Ήταν το εργαστήριο του - ήταν πελεκάνος. Στη συνέχεια κτύπησαν πάνω στο βουνό πάνω από την 33Μ.Κ. με τα κανόνια. Ο λόγος ήταν ότι πάνω από την 33Μ.Κ. είχε ένα σημείο που έγγραφε ένα σύνθημα «Ελλάς – Κύπρος – Ένωσις» και το είδαν και κτυπούσαν με τα κανόνια και πήρε το βουνό φωτιά και η φωτιά προχώρησε και σταδιακά άρχισε να μπαίνει μέσα στο Πέλλα Πάις. Αρκετοί έτρεξαν να κατασβήσουν την φωτιά. Όσοι είχαν μείνει στην 33Μ.Κ. ξεκίνησαν να εγκαταλείπουν την Μοίρα. Κάποιοι ήρθαν στο Πέλλα Πάις, άλλοι ξεκίνησαν να πάνε προς την Κερύνεια, οι Τούρκοι όμως κατέβηκαν με τις αποβατικές και ενώθηκαν με τους Τουρκοκύπριους που τους περίμεναν μέσα στα πολυβολεία της Εθνικής Φρουράς. Υπήρχε και ένα άλλο επεισόδιο τη νύχτα της Παρασκευής εκεί στην 182 Μ.Π. Στο πυροβολικό, όταν άκουσαν κάποιες ριπές, έβγαλαν τον στρατό έξω από το στρατόπεδο και έγιναν κάποιες ανταλλαγές πυροβολισμών. Πιστεύω ότι ήταν Τουρκοκύπριοι από το Καζάφани, οι οποίοι ήταν ταγμένοι για αυτό το σκοπό. Αυτό όμως το λένε και πολλοί Τουρκοκύπριοι. Δεν το γνωρίζουν πολλοί ότι έγινε και άλλη απόβαση, με σκοπό την αποκοπή της οδικής αρτηρίας που οδηγούσε ανατολικά της Κερύνειας και με την απόβαση περικύκλωσαν την Κερύνεια. Οι Τουρκοκύπριοι τους καθοδηγούσαν γιατί δεν ήξεραν την διαδρομή, τους πήραν σε διάφορες διαβάσεις και εκεί οι καταδρομείς που έφυγαν από το Πέλλα Πάις ή στρατιώτες άλλων μονάδων έπεσαν σε ενέδρες Τούρκων. Ιδιαίτερα στο δίστρατο του Καζαφаниού με το Πέλλα Πάις υπήρχε ενέδρα, τους συνέλαβαν και τους μετέφεραν στην περιοχή της Σορέλ τους πήραν σε ένα σπίτι και τους κράτησαν για μία νύχτα. Εκεί σε μαρτυρίες αναφέρεται ότι υπήρξε μαζική εκτέλεση. Το πρωί, τους οδήγησαν πάνω από το Καζάφани και τους εκτέλεσαν. Ποιος όμως μαρτύρησε για αυτό το περιστατικό; Όταν τους έβγαλαν έξω από το σπίτι κράτησης υπήρχαν τέσσερις στρατιώτες σκοτωμένοι. Ένας από τους αιχμαλώτους ήταν ο Χρυσομηλάρης, ο οποίος όταν τους πήραν στο εκτελεστικό απόσπασμα στην περιοχή πάνω από το Καζάφани, τον έπιασε ένας Τουρκοκύπριος που τον γνώριζε επειδή ήταν πολίτης και συγχωριανός του και γλίτωσε. Διαβάζοντας τις μαρτυρίες, εμείς βρήκαμε το σημείο και το υποδείξαμε για να γίνουν εκταφές αλλά οι Τούρκοι βάφτισαν το σημείο ως στρατιωτική περιοχή. Η απόβαση αυτή ήταν καθοριστική και συνέλαβαν πάρα πολλούς που έφυγαν από το Πέλλα Πάις που έπεσαν σε ενέδρα. Οι περισσότεροι στρατιώτες πετούσαν τα όπλα πριν μπουν σε κατοικημένες περιοχές όπως στο Πέλλα Πάις, κάποιοι που έφερναν τα όπλα τους στο χωριό και διέφευγαν ανατολικά του Πέλλα Πάις τα πετούσαν οπουδήποτε σε ποταμούς είτε στο κοιμητήριο, σήκωναν τις πλάκες και τα έβαζαν μέσα σε τάφους. Μετά από χρόνια οι Τούρκοι το ανακάλυψαν και βανδάλισαν τους τάφους του χωριού.

- Την Δευτέρα φθάσαμε στην εκεχειρία που θα ίσχυε από το απόγευμα. Την επόμενη ημέρα, Τρίτη το πρωί ξυπνήσαμε όλοι, ο κόσμος ήταν πάρα πολύς στο Πέλλα Πάις, άρχισαν να τελειώνουν τα φαγητά. Πολλοί άρχισαν να φεύγουν από τα ανατολικά του χωριού από ένα χωματόδρομο. Θυμάμαι όλοι αντικρίσαμε το πρωί το γειτονικό χωριό Καζάφани ότι ήταν γεμάτο με τούρκικες σημαίες. Δεν υπήρχε δέντρο ή στύλος ή σπίτι χωρίς σημαίες. Οι Καζαφаниώτες που εγκλωβίστηκαν στο χωριό μαρτυρούν ότι οι Τούρκοι μπήκαν στο χωριό η ώρα

13:00 την Δευτέρα πριν την εκχειρία. Ήταν μετά τις 9:00 – 10:00 το πρωί και βλέπαμε κινήσεις από το Καζάφани δυτικά του Πέλλα Πάις στρατός πολλής και προχωρούσε να περικυκλώσει το χωριό. Μέσα στο Πέλλα Πάις υπήρχε στρατός πολλοί έφεδροι, στρατιώτες άρχισαν και έβαλλε ο καθένας ανεξέλεγκτα με τα μαρτίνια κτλ. Τότε οι Τούρκοι ξεκίνησαν να βάλουν με αντιαρματικά όπλα και έγινε ένας πανζουρλισμός. Θυμάμαι ότι έφυγα από την εκκλησία και πήγα δίπλα στο σπίτι μου όπου υπήρχαν πενήντα άτομα και πήγαμε στο δωμάτιο που είχε μία υψομετρική διαφορά από την πλατεία, μπήκαμε όλοι μέσα. Θυμάμαι τις γυναίκες που φιλοξενούσαμε ότι από τον φόβο τους ουρούσαν πάνω τους. Παρακαλούσαμε την Παναγία να μας προστατέψει, διότι ήταν η πρώτη φορά που ερχόμασταν σε επαφή με εχθροπραξίες. Αυτή η κατάσταση διήρκεσε μία ώρα, βρέθηκαν κάποιοι ψύχραιμοι Ελληνοκύπριοι και είπαν να σταματήσουν στους δικούς μας που έβαλλαν από την πλευρά του σχολείου και την πλευρά του Αββαείου έξω από το χωριό. Μετά ήρθαν τα Ηνωμένα Έθνη και είπαν να σταματήσουν να μείνουμε ως εκεί και έφερναν μήνυμα από τους Τούρκους ότι εάν συνέχιζε η κατάσταση οι Τούρκοι θα έμπαιναν μέσα στο χωριό και θα γινόταν μακελειό. Οι Τούρκοι προωθήθηκαν, κατάλαβαν ήδη την 33Μ.Κ. και έμειναν έξω από το χωριό. Μέσα στο χωριό όμως υπήρχαν πολλοί στρατιώτες, έφεδροι, πολίτες. Έτσι έμειναν τα πράγματα μέχρι την Τρίτη το απόγευμα. Τετάρτη πρωί ήρθε μήνυμα μέσω των Ηνωμένων Εθνών να εγκαταλείψουν το Πέλλα Πάις οι κατέχοντες όπλα και όλοι οι στρατεύσιμοι διαφορετικά θα έμπαινε ο τουρκικός στρατός. Τότε αναγκαστήκαμε όλοι οι στρατεύσιμοι να φύγουμε ανατολικά, δυτικά. Ο κόσμος δεν ήξερε που να πάει φεύγαμε ασυντόνιστα. Ιδιαίτερα ο στρατός, διερωτώμαι σήμερα πως γίνεται να βλέπεις τους στρατιώτες να φεύγουν ασυντόνιστα και να αφήνουν τα γυναικόπαιδα πίσω δεν το κάνεις αυτό το πράγμα. Και στην χειρότερη περίπτωση είσαι στρατιώτης υπήρχαν και αξιωματικοί μαζί τους, μένεις εκεί να φροντίσεις με ποιο τρόπο θα φύγουν τα γυναικόπαιδα και μετά φεύγεις εσύ. Αλλά εντάξει η κατάσταση που επικρατούσε ήταν ο σώζων εαυτόν σωθήτο. Ξεκίνησε και το νοσοκομείο με την συνοδεία των Ηνωμένων Εθνών για να φύγει από το Πέλλα Πάις. Η μόνη διέξοδος ήταν να φύγουν ανατολικά από ένα χωματόδρομο. Εκεί ξεκίνησαν πολλοί μεταξύ των οποίων και εγώ για να φύγουμε. Έφυγα χωρίς να πάω σπίτι να πω της μητέρας μου ότι φεύγω. Πήγα μέχρι το ύψωμα της Αγίας Μαρίνας πάνω από το χωριό και είμασταν συγκεντρωμένοι περίπου 20 άτομα και στρατιώτες και πολίτες και όταν εκεί διαπίστωσα ότι ήμουν με τις παντόφλες είπα που πάω; Τους είπα να προχωρήσουν και πήγα τρέχοντας σπίτι να βάλω παπούτσια για να τους βρω στην πορεία. Πήγα σπίτι και όταν είπα της μητέρας μου ότι θα έφευγα έπεσε και κρατούσε τα πόδια μου αγκαλιά και μου έλεγε: «Γιε μου χρυσέ μου, που θα πάεις να φύγεις να με αφήσεις, θα μουν οι Τούρκοι να με σκοτώσουν δεν με λυπάσαι;». Τελικά έμεινα, σήμερα η ομάδα που ήμουν στην φυγή μας είναι αγνοούμενοι. Στο τέλος έμαθα ότι ήταν 22 άτομα, έπεσαν σε ενέδρα πάνω από το Συγχαρί, από εκείνους γλίτωσαν τρία άτομα που πιάστηκαν αιχμάλωτοι. Έχουν βρεθεί πέντε άτομα στο σημείο της ενέδρας και άλλοι 13 άτομα αγνοούνται και όλοι είναι γνωστοί μου με τα ονόματά τους. Είπα μέσα μου ότι με γλίτωσε η ευχή της μητέρας μου. Έφυγαν όλοι από το Πέλλα

Πάις άλλοι με πολιτικά αυτοκίνητα άλλοι περπατητοί. Την επόμενη ημέρα, Πέμπτη 25 Ιουλίου επικρατούσε μία ανήσυχη ηρεμία, οι Τούρκοι ήταν έξω από το χωριό. Πήγα στην πλατεία του χωριού μου και είδα ένα στρατιώτη ταλαιπωρημένο που καθόταν κάτω από την τερατσιά. Μου είπε: «Έφυγαν όλοι, τι θα κάνουμε θα μείνουμε εδώ;». Τον ρώτησα που κοιμήθηκε το βράδυ και μου είπε ότι έμεινε κάπου πιο πάνω. Μου είπε να φύγουμε γιατί οι Τούρκοι θα μπουν μέσα και θα μας σκοτώσουν. Εκεί υπήρχε ένα fiat 124 του εφεδρικού, κάποιον το πήραν και το έφεραν. Μέσα υπήρχε και ασύρματος και μία κεραία ψηλή. Πίσω ήταν γεμάτο σφαίρες αλλά ήταν άδειο το λάστιχο. Ξεκίνησε το αυτοκίνητο ενώνοντας κάτι σύρματα, το αυτοκίνητο είχε αρκετή βενζίνη. Πήγαμε στο καφενείο να βρούμε κλειδί για να αλλάξουμε τον τροχό βρήκαμε έναν άνθρωπο και μας δάνεισε. Προτού όμως βρούμε κλειδί πήγα από το σπίτι και η μητέρα μου μου είπε ξανά να μην φύγω. Πήραμε το κλειδί πήγαμε να αλλάξουμε το λάστιχο αλλά δεν βρήκαμε πουθενά το ανταλλακτικό. Ο άλλος στρατιώτης μου είπε ότι θα φύγει είτε μαζί μου είτε μόνος του. Εγώ πήγα να πάρω το κλειδί πίσω στον άνθρωπο και μέχρι να επιστρέψω είχε φύγει. Τελικά μείναμε στο Πέλλα Πάις. Ήρθαν τα Ηνωμένα Έθνη και μας είπαν ότι είμαστε υπό την εποπτεία τους και είμαστε ασφαλείς να μην φοβόμαστε. Ερχόταν ο Ερυθρός Σταυρός και έφερνε πράγματα. Εμείς είμασταν ξέγνοιαστοι ότι είμασταν ασφαλείς. Εν τω μεταξύ οι Τούρκοι έκαναν ότι έχαναν τον δρόμο και έμπαιναν κατά λάθος στα πρώτα σπίτια του Πέλλα Πάις και μας ρωτούσαν πώς πας στο Καζάφανι. Ο λόγος ήταν για να δουν αν θα έβρισκαν αντίσταση.

Στις 2 Αυγούστου το πρωί, πήγαμε με την συνοδεία του ΟΗΕ να βάλουμε μπλόκο εκεί στην σκηνή των Ηνωμένων Εθνών για να μην εισέρχονται κατά λάθος οι Τούρκοι. Πήγαμε να βάλουμε βαρέλες και κάτι ξύλα. Οι Τούρκοι κατέβηκαν και μας συνέλαβαν στην παρουσία του ΟΗΕ. Και προχωρήσαμε, μας έβαλαν μπροστά οι άνδρες του ΟΗΕ, πίσω έρχονταν δύο φορτηγά γεμάτα στρατιώτες και πήγαμε στην πλατεία του Πέλλα Πάις, μάζεψαν τον κόσμο όλο από τα σπίτια τους και μας έβαλαν στην πλατεία. Θυμάμαι χαρακτηριστικά τον Τούρκο αξιωματικό, ο οποίος μπήκε μαζί με το πρώτο φορτηγό κατέβηκε μπροστά και πήγε και είπε στους Φινλανδούς άνδρες του ΟΗΕ «Σε πέντε λεπτά να τα μαζέψουν και να φύγουν». Ο Τούρκος στρατηγός διέταξε τους άνδρες του ΟΗΕ να εγκαταλείψουν αμέσως το Πέλλα Πάις. Η δύναμη του ΟΗΕ ήταν επτά με οκτώ Φινλανδούς με δύο land rover. Θυμάμαι ότι όταν πήγαν οι άνδρες του ΟΗΕ πήραν τα πράγματά τους και ότι ενώ μας είχαν υπό την φρούρηση όπλων οι Τούρκοι, μας είπαν Good Luck φεύγοντας. Θυμάμαι ότι ξέχασαν την σημαία τους στο Αββαείο και μετά επέστρεψαν να την πάρουν χωρίς να ενδιαφερθούν για τους συλληφθέντες Ελληνοκύπριους. Στη συνέχεια (οι Τούρκοι) μας χώρισαν σε δύο ομάδες του άνδρες ενώ τα γυναικόπαιδα τα έβαλαν στο εστιατόριο του Κουρτέλλα στην πλατεία του χωριού. Τους άνδρες μας έβαλαν στο Αββαείο εκεί που είναι τα τέσσερα κυπαρίσσια μέσα στο γρασίδι.

- Οι ηλικιωμένοι κύριε Βάσο πήγαιναν με τα γυναικόπαιδα, σωστά;

- Οι ηλικιωμένοι άνω των πενήντα – πενήντα πέντε χρόνων πήγαιναν με τα γυναικόπαιδα. Εμάς μας χώρισαν σε δύο κατηγορίες. Από εικοσιπέντε μέχρι πενήντα / πενήνταπέντε ήταν η μία ομάδα τους άφησαν στα καφεενεία ενώ κάτω από εικοσιπέντε χρόνων μας οδήγησαν στο Αββαείο. Περίπου από δεκαπέντε χρόνων μέχρι εικοσιπέντε με τριάντα χρόνων.
- Ήταν όλοι οι αιχμάλωτοι κάτοικοι του Πέλλα Πάις;
- Όχι ήταν από όλη την Κύπρο με πολιτικά ρούχα. Υπήρχαν στρατιώτες και έφεδροι που ήρθαν στο χωριό άλλαξαν ρούχα και συνελήφθησαν μαζί μας.
- Είχαν κάποια ενημέρωση για να αλλάξουν τα ρούχα τους από στρατιωτικά σε πολιτικά; Είναι μία τακτική που την συναντούμε σε πολλές περιπτώσεις κατά την Τουρκική Εισβολή του 1974.
- Όχι δεν υπήρχε κάποια ενημέρωση δρούσαν αυτόματα. Εγώ θυμάμαι ότι πήγαν δύο άτομα στο αποχωρητήριο και πέταξαν τα ρούχα τους. Τα πέταξαν στον λάκκο μαζί με τα όπλα και τις σφαίρες και τα άρβυλά τους. Λοιπόν, εμάς μας οδήγησαν στο Αββαείο και τους άλλους τους κράτησαν σε ξεχωριστό σημείο. Μάθαμε εκ των υστέρων όταν μας πήγαν στην μάντρα στην Αγύρτα ότι εκείνους τους έβγαλαν έξω από το Πέλλα Πάις και τους επιβίβασαν σε λεωφορεία και τους πήραν στην μάντρα στην Αγύρτα. Εμάς μας κράτησαν εκεί στο Αββαείο μέχρι το απόγευμα. Κρατηθήκαμε περίπου για τρεις με τέσσερις ώρες. Σε κάποια στιγμή όταν είμασταν στο γρασίδι, πάνω από το Αββαείο τοποθέτησαν δύο πολυβόλα και υπήρχαν αρκετοί Τούρκοι που μας φρουρούσαν ήρθε ένας αξιωματικός και είπε να μας βγάλουν έξω από το γρασίδι μέσα στον ήλιο γιατί διψούσαμε και μας έβαλαν στην σκιά. Ήρθε ο αξιωματικός και μου είπε «Σε γκελ» που σημαίνει «Εσύ έλα». Εμείς επειδή καθόμασταν κοντά ο ένας με τον άλλο είπα στον δίπλα μου ότι σε εκείνο μιλούσε αλλά ο αξιωματικός με ξαναέδειξε και σηκώθηκα να πάω. Έβαλε ένα στρατιώτη και με έπιασε από το μπράτσο και με πήρε έξω από την πόρτα της εκκλησίας. Μου ρώτησε αν είμαι στρατιώτης και του είπα όχι είμαι μαθητής, με ρώτησε εάν είχε στρατιώτες μαζί μας του είπα όχι. Γνωρίζαμε ότι κάποιοι ήταν στρατιώτες αλλά του είπα ότι ο στρατός έφυγε. Ήταν η στιγμή που κατέβαζαν τον ιστό της σημαίας απέναντι από την εκκλησία, δεν υπήρχε εκεί σημαία γιατί οι άνδρες του ΟΗΕ κατέβασαν την σημαία τους. Είδα ένα Τούρκο στρατιώτη που προσπαθούσε να κόψει τον σταυρό με το χέρι του από τη σημαία και από τα κτυπήματα έκοψε το χέρι του και πήγε ο Τούρκος αξιωματικός ο οποίος μιλούσε άπταιστα τα ελληνικά και μου είπε να υψώσω τον ιστό της σημαίας. Έμεινα και τον έβλεπα και τότε μου

είπε «Εντάξει και εγώ στην θέση σου δεν θα το έκανα» και έβαλε ένα στρατιώτη να το κάνει. Στη συνέχεια ξεκίνησε τις ανακρίσεις μαζί με τρεις στρατιώτες.

- Σε ποιο σημείο γίνονταν οι ανακρίσεις;
- Έξω από την εκκλησία, ακριβώς έξω γιατί έβλεπα την εικόνα της Παναγίας και έλεγα «Παναγία μου γλίτωσε με και θα σου κάνω μία λαμπάδα στο ύψος μου αν γλιτώσω». Και αυτό το τάμα το εκπλήρωσα όταν άνοιξαν τα σύνορα. Με ρωτούσε στην ανάκριση που είναι ο κοινοτάρχης σας. Του είπα νομίζω έφυγε. Με ξαναρώτησε «Νομίζεις ή είσαι σίγουρος»; Του είπα τον είδα να φεύγει. Στη συνέχεια με ρώτησε για τους Ιερείς «Οι παπάες σας»; Του είπα αφού ένα παπά έχουμε. Στη συνέχεια μου είπε «Αν αρρωστήσει ο ιερέας δεν έχετε άλλον, ποιος λειτουργεί» του είπα ότι δεν ξαναέτυχε κάτι παρόμοιο. Με ρωτούσε για το χωριό για τα σπίτια, για τις γύρω περιοχές, πόσο κόσμος είχε; Μου ρώτησε που είναι το σπίτι του ιερέα του είπα ότι ήταν έξω από το χωριό. Στη συνέχεια τον ρώτησα που έμαθε τα ελληνικά και μου είπε ότι ήταν από την Κωνσταντινούπολη και στη σχολή έκαναν μάθημα ελληνικών. Στη συνέχεια μου είπε να του δείξω ποιο ήταν το σπίτι του ιερέα του χωριού.
- Για στρατιωτικές πληροφορίες δεν σε ρώτησε;
- Ήξεραν τα πάντα, επειδή του είπα ότι ήμουν μαθητής δεν με ρώτησε κάτι άλλο. Ξεκινήσαμε με τρεις στρατιώτες με τα όπλα και τις ξιφολόγχες να πάμε να τους δείξω το σπίτι του ιερέα. Θυμάμαι ότι εκεί υπήρχε ένα αυτοκίνητο ΝΤΑΤΣΟΥΝ ολοκαίνουριο έξω από το κέντρο που κρατούνταν τα γυναικόπαιδα, με έβαλαν μέσα δύο στρατιώτες και άκουσα την μάνα μου να φωνάζει «τον γιο μου που θα τον πάρετε». Δεν θα ξεχάσω ποτέ τον πόνο της μάνας μου επειδή δεν γνώριζε που θα με έπαιρναν. Με έβαλαν μέσα στο αυτοκίνητο και προχώρησαν, πήγαμε ως ένα σημείο που μπορούσε να περάσει το αυτοκίνητο και τους είπα ότι από εδώ και πέρα δεν μπορούσαμε να προχωρήσουμε με το αυτοκίνητο έπρεπε να πάμε με τα πόδια. Ο Αξιωματικός με διέταξε να κατεβώ κάτω και μου είπε να προχωρήσω προς τη δόμη και μου είπε να βάλω τα χέρια μου πίσω. Αρχισα να σκέφτομαι ότι θα με σκοτώσουν ίσως νόμιζαν ότι τους κορόιδευα. Συζητούσαν μεταξύ τους στα τούρκικα και μετά ήρθε και μου είπε να προχωρώ μπροστά και θα ακολουθούν οι στρατιώτες και μου είπε ότι εάν τους έβαζα σε ενέδρα θα διέταζε τους στρατιώτες να με σκοτώσουν. Έβαλα τη δύναμη του θεού μπροστά και ξεκινήσαμε. Τότε δεν ήξερα τι θα μπορούσε να πάει στραβά. Το μονοπάτι ήταν περίπου 300 – 400 μέτρα. Ακολουθήσαμε το μονοπάτι. Πριν το σπίτι του παπά ήταν το σπίτι του Θαλασσινού που ήταν συμπέθερος του παπά. Άκουα

λαϊκά τραγούδια, ο μακαρίτης ο θαλασσινός είχε το Μπαϋράκ και ο σταθμός αυτός πριν τις ειδήσεις έβαζε λαϊκά τραγούδια και μετά έλεγαν ειδήσεις. Αυτός έβαλε τον σταθμό για να ακούσει τις ειδήσεις δεν πήραν είδηση ότι μπήκαν οι Τούρκοι στο χωριό αλλά ούτε και ο ιερέας και πολλοί άλλοι. Με ρώτησε ο Αξιωματικός «Ποιος μένει εδώ;» και τους απάντησα ότι ήταν κάποιος χωριανός. Πήγαν και κλώτσησαν την εξώπορτα έσπασαν την πόρτα και μπήκαν μέσα οι στρατιώτες. Οι σύζυγος του θαλασσινού τρόμαξε. Μπήκαν οι στρατιώτες με τα όπλα και φοβήθηκαν. Τους είπα μην φοβάστε, μπήκαν από το πρωί οι Τούρκοι στο χωριό. Οι Τούρκοι τους κάλεσαν να κατέβουν μαζί προς την πλατεία. Εμείς προχωρήσαμε προς το σπίτι του ιερέα κτυπήσαμε την πόρτα ήρθε και άνοιξε. Μόλις αντίκρισε τους στρατιώτες έγινε κατάσπρος. Του μίλησε ο Τούρκος και του είπε «Άτε παπά πιάσε τι έχεις για την εκκλησία και να πάμε κάτω». Εγώ ήθελα να πάω τουαλέτα. Οι Τούρκοι στρατιώτες έβγαλαν όλους έξω από τα σπίτια και μου είπε να πάω να ουρήσω και του είπα ότι ντρεπόμουν μπροστά από τόσους ανθρώπους. Μου είπε εάν θες να ουρήσεις να πας. Πήγα με την συνοδεία ενός στρατιώτη ο οποίος είχε ακουμπημένη την ξιφολόγχη του στην πλάτη μου. Εγώ υπό το καθεστώς της πίεσης δεν μπορούσα να ουρήσω και τότε εκνευρίστηκε ο στρατιώτης και μου κτύπησε με το κοντάκι στον ώμο. Τελικά έφθασε ο παπάς ο οποίος έβαλε ότι θα έπαιρνε μαζί του σε ένα μαξιλαρόντυμα και ξεκινήσαμε να κατεβούμε κάτω. Στην πορεία συναντήσαμε και πολλούς άλλους χωριανούς, περίπου πενήντα άτομα και όλοι πήγαμε στην πλατεία. Φθάσαμε στην πλατεία, έβαλαν τα γυναικόπαιδα στο κέντρο, με είδε και η μάνα μου και δόξαζε την Παναγία που επέστρεψα σώος. Στην συνέχεια με πήραν στο Αββαείο με τους υπόλοιπους. Δεν πέρασε πολλή ώρα μας έβγαλαν έξω, μας έβαλαν σειρά και έβαλαν φάλαγγα κατά άνδρα και μας πήραν στο σταυροδρόμι πριν την 33Μ.Κ. Εκεί ξεκίνησαν και έβγαζαν λουριά και μας έδεσαν τα χέρια μας. Ξεκινήσαμε περπατητοί περάσαμε έξω από το στρατόπεδο της 33Μ.Κ. που ήταν ένα λεηλατημένο τοπίο, κασόνια με πυρομαχικά, παρατημένα αυτοκίνητα. Ανηφορήσαμε και πήραμε τον δρόμο προς την Λέιντυ το οποίο ήταν φυλάκιο του 2^{ου} λόχου του 251Τ.Π. Εκεί μας σταμάτησαν. Μας έβαλαν να καθίσουμε μέσα στον δρόμο.

- Πόσα άτομα ήσασταν
- Πρέπει να είμασταν κοντά στους 80 όλοι νεαροί. Συνολικά είμασταν 187, τους μεγαλύτερους τους πήραν προηγουμένως
- Θυμάστε πόσοι ήταν οι Τούρκοι στρατιώτες που σας πρόσεχαν;

- Ήταν πολλοί. Μπορεί να ήταν 50 - 60 Τούρκοι στρατιώτες. Καθίσαμε εκεί και μας έδεσαν και τα μάτια μας. Πιστεύαμε ότι θα μας εκτελέσουν. Οι Τούρκοι φώναζαν όπλισαν, κτυπούσαν τα όπλα γινόταν ένα πανδαιμόνιο. Συνοδός μας δεν ήταν ο Τούρκος Αξιωματικός που γνώριζε άπταιστα Ελληνικά, εκείνος έμεινε με τα γυναικόπαιδα και ανέλαβε ένας άλλος που δεν γνώριζε ελληνικά.
- Είχε βίαιες συμπεριφορές απέναντι στους αιχμάλωτους;
- Δεν μπορώ να πω ότι μας κτύπησαν απλώς μας έδεσαν και μας έβαλαν φάλαγγα κατά άνδρα και περπατούσαμε. Εμείς δεν ξέραμε τι θα γινόταν κανένας δεν μιλούσε και τί να πεις; Σε κάποια στιγμή ύστερα από τέταρτο με εικοσάλεπτο ακούσαμε ένα θόρυβο. Διερωτηθήκαμε τι ήταν. Έφθασαν στρατιωτικά αυτοκίνητα αμερικανικού τύπου και μας έπαιρναν ένα - ένα όπως είμασταν δεμένοι και μας φόρτωναν στα φορτηγά. Δεν θυμάμαι πόσα φορτηγά ίσως να είμασταν δέκα με δεκαπέντε άτομα σε κάθε φορτηγό. Και τότε ξεκινήσαμε. Εκεί άρχισε η ληστεία ότι είχε ο καθένας πάνω του ρολόγια, σταυρούς, λεφτά. Εγώ είχα ένα ρολόι casio ηλεκτρονικό, μου το έκανε δώρο μία κυρία από την Λευκωσία που της φρόντιζα τον κήπο, και μου το έδωσε το Πάσχα τρεις μήνες πριν την εισβολή. Και κρατούσα και 3,5 σελίνια. Με έβαλε και στάθηκα (Ο Τούρκος στρατιώτης) με κίνδυνο να κτυπήσω γιατί ο οδηγός οδηγούσε απότομα για να μας εκφοβίσουν. Για να μου πιάσει το ρολόι θα έπρεπε να μου λύσει τα χέρια μου. Όπως και έκανε μου έλυσε τα χέρια πήρε το ρολόι και με ξαναέδεσε. Πέρασαμε δια μέσω του Μπογαζιού και φθάσαμε σε ένα σημείο στον Αστυνομικό σταθμό της Αγύρτας και στο σημείο που μας έβαλαν ήταν μάντρα. Ήταν η μάντρα του Ζέπολ Καν ο οποίος είχε αγελάδες μέσα. Εκεί συναντήσαμε και τους υπόλοιπους της πρώτης ομάδας μέσα και άλλα τέσσερα άτομα, από τα οποία οι τρεις ήταν στρατιώτες, ο ένας ήταν ο Μιχάλης Αψερός που τον συνέλαβαν έξω από το Μπέλα Πάις.

Μας έβαλαν μέσα στην μάντρα και ζητήσαμε λίγο νερό. Εκεί υπήρχαν κάποιοι Τουρκοκύπριοι οι οποίοι μας ειρωνεύονταν. Μας έλεγαν «Εκεί που θα πάτε δεν θα θέλετε ούτε νερό ούτε ψωμί κάνετε λίγη ακόμη ώρα υπομονή» εκεί παγώνεις. Τι να πεις, κανένας δεν μιλούσε. Μετά από λίγη ώρα έφθασε ένας Τουρκοκύπριος Αστυνομικός, έπαιρνε κάποιους που τους έπαιρνε στον Αστυνομικό Σταθμό. Ο σταθμός ήταν πολύ κοντά με την μάντρα. Ο σταθμός ήταν το σπίτι του Ραούφ Ντενκτάς το οποίο παραχώρησε στην ούτω καλούμενη Τουρκοκυπριακή Αστυνομία και απέναντι ήταν η μάντρα όμως υπήρχε μία υψομετρική διαφορά και δεν βλέπαμε τον δρόμο. Μετά ήρθε ο Αστυνόμος και είπε να βγούμε έξω ένας - ένας να πιούμε νερό από μία φουντάνα που ήταν ενωμένη με ένα βαρέλι. Αλλά υπήρχαν Τούρκοι στρατιώτες που μόλις βγαίναμε

έξω μας κτυπούσαν και έτσι ρισκάραμε να βγούμε. Δεν τους κτυπούσαν όλους αλλά διψούσαμε και παίρναμε το ρίσκο. Εγώ έφθασε η σειρά μου και γύρισε το ΦΝ το κοντάκι και μου κτύπησε και άρχισε να τρέχει αίμα. Όταν είδα το αίμα να τρέχει, δεν ήπια ούτε νερό ούτε τίποτα, πήγα κρατούσα το κτύπημα. Θυμούμαι ότι φούσκωσε το μάτι μου και έπιανα κόπρι από την μάντρα και έβαζα στην πληγή για να μην πονώ. Μείναμε μέχρι την επόμενη ημέρα, ήρθαν το πρωί Τουρκοκύπριοι με ένα πανέρι γεμάτο ψωμιά και ελιές και μας έδωσαν ένα πολύ μικρό κομμάτι ψωμί όπως το αντίδωρο και δύο ελιές. Σιγά σιγά μετά μας άφηναν και πηγαίναμε και πίνουμε και νερό. Για τις φυσικές μας ανάγκες έκαναν ένα αποχωρητήριο να το πω, έβγαλαν ένα λάκκο και τοποθέτησαν τσίγκους όμως από μπροστά ήταν ανοικτό και μας κορόιδευαν οι Τούρκοι στρατιώτες. Η επόμενη μέρα ήρθε ο Τζαφέρ από τον Μπαϊράκ να πάρει καταθέσεις από εκεί. Κατέγραψαν και πλάνα. Εν τω μεταξύ ξέχασα να αναφέρω ότι πριν από εμάς, πέρασαν πολλοί στρατιώτες από την μάντρα, οι στρατιώτες αυτοί είχαν συλληφθεί στις πρώτες ημέρες της εισβολής και ήταν από το τάγμα Φωτιάδη της 181Μ.Π. που οδήγησαν εκεί. Εκείνοι έφυγαν 31 Ιουλίου και μας πήραν εμάς στις 2 Αυγούστου. Στο μεσοδιάστημα όμως πρέπει στην μάντρα να κρατήθηκαν κάποιοι που δεν είχαν την τύχη την δική μας γιατί βρήκαμε κάποια διακριτικά που έγγραφαν δυνάμεις καταδρομών μέσα σε τρύπες των μπλοκ της περιφράξης. Δεν ακούσαμε να πέρασαν από την μάντρα καταδρομείς ενώ βρήκαμε εκείνα τα στοιχεία.

Ο Μπαϊράκ είδε τον Γιώργο τον Κάιζερ που ήταν εθνικόφρονas. Όταν τον είδε ο Τζαφέρ τον φώναξε για να πει πρώτος δύο λόγια. Ο Τζαφέρ τον ρώτησε «Κύριε Κάιζερ τώρα με την κατάσταση που δημιουργήθηκε τί θα γίνει; Ποια είναι η άποψή σου;» Ο Κάιζερ του απάντησε «Το καλύτερο πράγμα που έχει να γίνει είναι να αποχωρήσουν τα τουρκικά στρατεύματα και να γίνει ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα». Θύμωσε τόσο πολύ ο Τζαφέρ, εμείς φοβηθήκαμε και πήγαμε τρέχοντας και μπήκαμε στη γωνιά της μάντρας. Ευτυχώς δεν έγιναν βιαιοπραγίες, ο Τζαφέρ σηκώθηκε και έφυγε. Ο Κάιζερ ήταν ο μοναδικός που δεν επέστρεψε πίσω μαζί μας. Αργότερα μεταφέρθηκε στο Σεράι και απελευθερώθηκε τον Νοέμβριο. Εμείς μείναμε έξι μέρες στην μάντρα και μετά μας πήγαν πίσω στο Πέλα Πάις. Τα γυναικόπαιδα τα πήραν έξω από το Πέλλα Πάις σε ένα ξενοδοχείο. Άλλη θύμηση από την μάντρα εκτός από το γεγονός ότι εμείς κοιμόμασταν χάμω στα κόπρια των αγελάδων ήταν το κρύο της νύχτας παρότι ήταν Αύγουστος. Επίσης θυμάμαι που μας δάγκωναν οι ψύλλοι από τα κόπρια.

- Κύριε Βάσο τι σκεφτόσουν, τι ένιωθες ενώ βίωνες αυτές τις δυσκολίες;

- Δεν ξέραμε τι επρόκειτο να γίνει μαζί μας. Ζούσαμε σε αβέβαιο καθεστώς. Στο μυαλό μας είχαμε εκείνο που μας είπαν ότι εκεί που θα μας έπαιρναν δεν θα χρειαζόμασταν ούτε νερό ούτε ψωμί. Δεν έφεραν κανένα άλλο στην μάντρα ενόσω είμασταν εκεί εμείς. Είμασταν εκείνοι οι 187 που πήγαμε από το Πέλλα Πάις και οι τέσσερις που ήταν ήδη εκεί.
- Οι αιχμάλωτοι που φορούσαν στρατιωτικά ρούχα είχαν διαφορετική αντιμετώπιση από τους υπόλοιπους με τα πολιτικά;
- Εκείνους με τα στρατιωτικά τους πήραν δύο μέρες πριν από εμάς τους κτύπησαν πολύ άσχημα, τους κακοποίησαν. Όπως έμαθα στη συνέχεια από τον Μιχάλη, εκείνους τους πήραν στο Γκαράζ Παυλίδη. Αργότερα άφησαν και τα γυναικόπαιδα από το ξενοδοχείο και επέστρεψαν στο χωριό και ήρθε ο επικεφαλής αξιωματικός που ήταν υπεύθυνος για το Πέλλα Πάις και μας είπε «Εσείς από εδώ και πέρα να μην φοβάστε τίποτα και ότι για εσάς τελειώσε ο πόλεμος». Είμασταν στα σπίτια μας, μας κατέγραφαν κάθε πρωί και κάθε απόγευμα στην πλατεία. Από την αρχή που μας συνέλαβαν μας κατέγραφαν. Μας είπαν δεν θα φύγει κανείς από το χωριό, όποιος έφευγε θα αντιμετώπιζε τον κίνδυνο να συλληφθεί και να εκτελεστεί. Μείναμε εκεί, κανένας δεν τολμούσε να φύγει και παρουσιαζόμασταν και πηγαίναμε σπίτι. Έφθασε και η δεύτερη εισβολή ακούγαμε τα αεροπλάνα που έρχονταν και έριχναν βόμβες. Στις 14 Αυγούστου κατά την δεύτερη φάση της εισβολής ήρθε ο αξιωματικός ο μεγάλος υπεύθυνος και μας είπαν ξανά ότι ξαναήρθε ο τουρκικός στρατός να φέρει την ειρήνη και να πιάσουμε όλη την Κύπρο αλλά εσείς να μην φοβάστε. Εμείς μέναμε στα σπίτια μας ερχόταν ο Ερυθρός Σταυρός και μας έφερνε φαγητό. Τα βράδια οι Τούρκοι γύριζαν και κτυπούσαν τις πόρτες των σπιτιών και τα παράθυρα. Υπήρχε φόβος.
- Ο Ερυθρός Σταυρός ερχόταν σε τακτικά χρονικά διαστήματα;
- Όχι ερχόταν μία φορά την βδομάδα.
- Εάν γνωρίζει έπρεπε να έχει έγκριση από τον Τουρκικό στρατό για να επισκεφθεί το χωριό;
- Δεν το γνωρίζω. Φθάνουμε στις 22 Αυγούστου. Το πρωί ήρθαν και κτυπούσαν τις πόρτες και μας μάζεψαν στην πλατεία χωρίς καμιά προειδοποίηση. Έβαλαν τις γυναίκες στο κέντρο και εμάς τους άνδρες έξω από την εκκλησία. Μας είπαν εσείς θα συλληφθείτε αιχμάλωτοι ξανά και θα μεταφερθείτε στην Τουρκία.

Αυτά μας τα ανακοίνωσε ένας Τουρκοκύπριος λοχίας ο Χαλίλης. Ήρθε ο στρατός μας έβαλαν πάλι σε φάλαγγα κατά άνδρα και μας οδήγησαν έξω από το χωριό που ήταν το σχολείο, μας έδεσαν μάτια και χέρια και έφεραν λεωφορεία και περάσαμε από την Κερύνεια. Πιάσαμε τον δρόμο του Κιόνελι, Αγύρτας και κάποιοι που βλέπαμε λίγο από το ύφασμα που έβαλαν στα μάτια μας καταλάβαμε που μας έπαιρναν. Όταν περάσαμε έξω από το Κιόνελι βρήκαμε συγκεντρωμένο τουρκικό πλήθος με γέροντες, άνδρες και γυναικόπαιδα που μας πετούσαν πέτρες και ξύλα πάνω στα λεωφορεία. Μας έβριζαν και μας έφτυναν πάνω στα γυαλιά. Είδα μία Τουρκάλα που κρατούσε και ένα παιδάκι πέντε με έξι χρονών μαζί της και κρατούσε ένα κομμάτι ξύλο και κτυπούσε το λεωφορείο. Κατέβηκαν οι Τούρκοι στρατιώτες και άνοιξαν πέρασμα για να περάσουν τα λεωφορεία δια μέσω του πλήθους. Φθάσαμε στο Γκαράζ του Παυλίδη και μας αποβίβασαν εκεί. Εκεί μας κατέγραψαν και μας έβαλαν σε διαφορετικές αίθουσες ανάλογα με τις ηλικίες. Ο πιο μεγάλος χώρος ήταν ο χώρος του γκαράζ και σήμερα είναι γήπεδο μπάσκετ. Εκεί μπορεί να υπήρχαν και οχτακόσια άτομα, ηλικίες πάνω από εικοσιπέντε με τριάντα χρόνων, οι περισσότεροι ήταν στρατιώτες. Εμάς μας έβαλαν μέσα σε δύο – τρεις αίθουσες που χρησιμοποιούνταν σαν γραφεία. Εκεί θα είμασταν πενήντα με εβδομήντα άτομα επί το πλείστο νεαροί, όμως υπήρχαν και στρατιώτες που φόρεσαν πολιτικά ρούχα και είπαν ότι ήταν μαθητές.

- Κύριε Βάσο εκείνοι που σας κατέγραψαν και σας φρουρούσαν ήταν άνδρες του τουρκικού στρατού ή Τουρκοκύπριοι.
- Συνήθως ήταν Τουρκοκύπριοι. Αλλά ο τουρκικός στρατός ήταν πάντοτε παρόν. Μας έβαλαν στο Γκαράζ του Παυλίδη, ήρθε και ο τουρκικός στρατός και ενώ την πρώτη φορά δεν μας κατέγραψαν, μας κατέγραψαν εκεί. Στο πιστοποιητικό γράφει ότι συνελήφθηκα στις 22 Αυγούστου ενώ κάτι τέτοιο δεν ισχύει. Στην μάντρα δεν μας κατέγραψαν, κανένας δεν γνώριζε ότι κρατούμασταν εκεί. Περάσαμε στον χώρο εκεί, έρχονταν και μας έφερναν για φαγητό νερόβραστα όσπρια, ψωμί, ελιές, χαλούμι. Μια φορά μας έδωσαν και αυγό και ήρθαν τα κανάλια και πήραν πλάνα. Μείναμε εκεί μέχρι τις 30 Αυγούστου 1974. Ήρθαν και μας ξεχώρισαν και μας έβαλαν σε λεωφορεία για να μας πάρουν προς το άγνωστο. Μας μετέφεραν στην Κερύνεια. Μας έβαλαν στο πλοίο και μας πήραν στα Άδανα.
- Κύριε Βάσο από την παραλία πώς πήγατε στο πλοίο σας έβαλαν σε λέμβο και σας μετέφεραν ή ήταν το πλοίο αγκυροβολημένο στο πρόχειρο λιμάνι που έφτιαξε ο τουρκικός στρατός στο σημείο απόβασης;

- Όχι πήγαμε απευθείας στα πλοία. Φθάσαμε στην Μερσίνα και από εκεί μας πήραν στις φυλακές των Αδάνων. Δεν μπορώ να πω ότι ήταν πολύ δύσκολα. Ξυλοκοπηθήκαμε αλλά ...
- Μέσα στο Γκαράζ Παυλίδη ποια κατάσταση υπήρχε, σας έκαναν ανάκριση;
- Εμάς όχι δεν μας έκαναν. Στην Αγύρτα για παράδειγμα υπολόγιζαν ποιους θα έκαναν ανάκριση, εγώ ήμουν μακρυμάλλης μαθητής δεν μου έκαναν ανάκριση, υπολόγισαν ότι δεν θα ήξερα πράγματα.
- Η συμπεριφορά των στρατιωτών που σας φρουρούσαν στο Γκαράζ Παυλίδη πώς ήταν;
- Δεν μπορώ να πω ότι ήταν άσχημη. Εμείς είμασταν πάρα πολλοί. Μπορεί να είμασταν και χίλια άτομα.
- Είχατε κουβέρτες;
- Μας έδωσε μια κουβέρτα ο Ερυθρός Σταυρός την βάζαμε στο πάτωμα και ξαπλώναμε και βάζαμε τα παπούτσια μας για μαξιλάρι. Χάμω ξαπλώναμε. Το αποχωρητήριο που πηγαίναμε ήταν έξω και επειδή είμασταν τόσοι πολλοί έρχονταν οι αστυνομικοί, γιατί οι αστυνομικοί έδιναν εντολές στο Γκαράζ Παυλίδη, και μας ρωτούσαν ποιοι θέλαμε να πάμε τουαλέτα, σχεδόν ήθελαν όλοι και πηγαίναμε ανά πεντάδες.
- Υπήρχε κάποιο «πρόγραμμα»;
- Όχι δεν υπήρχε πρόγραμμα, μόνο η ώρα που έφερναν το πρωινό ψωμί και ελιές ή χαλούμι. Το μεσημέρι πάλι ήταν καθορισμένη η ώρα του φαγητού που έφθαναν οι μεγάλες κατσαρόλες με τα νερόβραστα τρόφιμα ρεβίθια, κονσέρβες όπως τόνους με σάλτσα ντομάτας.
- Νερό;
- Στο Παυλίδη δεν θυμάμαι, νομίζω υπήρχε ένα ντεπόζιτο με βρύση και πάλι πηγαίναμε με τη σειρά γιατί μέσα στο γκαράζ δεν είχε κάτι, ούτε αποχωρητήρια, ούτε νερό ούτε μπουκάλες με νερό.
- Η επιβίβαση στα λεωφορεία για να φύγετε από το Γκαράζ Παυλίδη πως έγινε;

- Μας φώναξαν ονόματα και χώριζαν εμείς δεν ξέραμε. Η μεταφορά έγινε με λεωφορείο πάλι με κλειστά μάτια και χέρια.
- Πόσοι ήταν στην αποστολή σας που σας μετέφερε από την Κύπρο στην Τουρκία;
- Υπολογίζω περίπου 300 με 350 άτομα. Εμείς όμως δεν μπορώ να πω ότι κακοποιηθήκαμε πολύ όσο οι πρώτοι που πήγαν και ήταν στρατιώτες. Με εντιμότητα και ειλικρίνεια σου λέω ότι δεν περάσαμε καλά αλλά ούτε κακοποιοιθήκαμε στον βαθμό που κακοποιήθηκαν όσοι πήγαν πριν από εμάς στην Τουρκία.
- Στο πλοίο πως έγινε η μεταφορά – είχατε ακόμη δεμένα χέρια και μάτια;
- Όχι στο πλοίο είχαμε λιτά μάτια και χέρια και μας έδιναν νερό.
- Ήσασταν υπό την απειλή όπλων;
- Υπήρχαν Τούρκοι στρατιώτες που μας φρουρούσαν αλλά εντάξει. Δεν ήταν ανθρώπινη συμπεριφορά αλλά ούτε και καλοπέραση.
- Πόση ώρα διήρκεσε το ταξίδι από Κερύνεια προς Μερσίνα;
- Ήταν αρκετές ώρες, 7; Μας έβαλαν στα λεωφορεία, νομίζω φθάσαμε πρωί στα Άδανα. Εμείς δεν είχαμε ιδιαίτερες εμπειρίες όπως οι προηγούμενοι. Κατά τη διάρκεια της αιχμαλωσίας μου η μόνη φορά που φοβήθηκα τόσο πολλά ήταν όταν μας συνέλαβαν και μας έδεσαν τα μάτια. Δεν ξέρω μετά εξοικειώνεσαι, γίνεσαι άλλος άνθρωπος; Δεν μπορώ να περιγράψω.
- Από το λιμάνι της Μερσίνας πως μεταφερθήκατε στα Άδανα;
- Με στρατιωτικά αυτοκίνητα.
- Μετά από πόση ώρα;
- Δύο ώρες περίπου. Μας είχαν ανοικτούς τους μουσαμάδες. Είχαμε δεμένα χέρια όμως βλέπαμε. Στα Άδανα δεν περάσαμε τόσο τραγικά όπως περιγράφουν άλλοι.
- Πόσα άτομα κρατούνταν στα Άδανα;

- Υπήρχαν θάλαμοι μεγάλοι. Υπολογίζω ότι θα ήταν 300 άτομα. Εμείς πήγαμε τελευταίοι αλλά φύγαμε πριν τους άλλους γιατί θα ανταλλαζόμασταν ανά κατηγορίες.
- Όταν μπήκατε στην φυλακή, κατέγραφαν εκ νέου τα στοιχεία σας;
- Όχι, υπήρχαν οι κατάλογοι γνώριζαν ποιοι πήγαμε απλά μας φώναζαν τα ονόματά μας και περνούσαμε μέσα. Περάσαμε από τον διάδρομο αλλά δεν ήταν όπως αυτό που περιγράφουν οι άλλοι με τον διάδρομο του μαρτυρίου.
- Σας έδιναν αριθμό κρατούμενου; Ξέρατε από πριν σε ποιους θαλάμους θα μπειτε;
- Όχι, καταρχήν στον θάλαμο που ήμουν εγώ θα υπήρχαν εκατό αιχμάλωτοι περίπου. Είχαμε κουβέρτα που μας έδωσαν, στον θάλαμο μας δεν υπήρχαν κρεβάτια. Το φαγητό στα Άδανα σε σύγκριση με το φαγητό στους χώρους κράτησης της Κύπρου ήταν καλό, τρωγότανε. Το νερό ιδιαίτερα...
- Τουαλέτες που υπήρχαν;
- Ήταν έξω από τους θαλάμους τούρκικου τύπου.
- Ποιο ήταν το πρόγραμμα της φυλακής.
- Είχαμε κάποιες ώρες που βγαίναμε έξω. Σου έλεγαν σε μία ώρα θα μπεις μέσα. Μπορούσε να γίνει μία φορά την ημέρα ή δύο, ανάλογα με τις περιστάσεις.
- Ήσασταν όλες τις μέρες μέσα στους θαλάμους; Την ώρα του φαγητού που τρώγατε;
- Βγαίναμε έξω. Υπήρχαν σαν μαγειρεία με τραπέζια – τάβλες. Είχαμε το πιάτο μας και το κουτάλι το ξύλινο και μας έβαζαν από τις χύτρες. Τρώγαμε και πηγαίναμε πίσω στους θαλάμους. Συγκριτικά με τις συνθήκες στο Γκαράζ Παυλίδη για παράδειγμα που μας έδιναν φαγητό στον χώρο που είμασταν. Βγαίναμε να πάρουμε φαγητό σειρά – σειρά και μετά πηγαίναμε στο γκαράζ να το φάμε.
- Τρώγατε όλοι οι αιχμάλωτοι μαζί ή πηγαίνατε ανά θάλαμο;
- Πήγαινε θάλαμος – θάλαμος.

- Είχατε κάποια ενημέρωση για τις εξελίξεις στην Κύπρο;
- Όχι, ήρθαν και μας είπαν ότι εσείς – όσα για παράδειγμα ονόματα φώναξαν – θα πάτε πίσω στην Κύπρο.
- Σας έκαναν συγκέντρωση και σας φώναξαν ή ανακοίνωσαν τα ονόματα ανά θάλαμο;
- Φώναξαν και βγήκαμε έξω ανά θάλαμο. Στους υπόλοιπους θαλάμους δεν ξέραμε τι γινόταν.
- Πόσες μέρες πριν σας ανακοίνωσαν ότι επρόκειτο να επιστρέψετε στην Κύπρο;
- Μας το ανακοίνωσαν την προηγούμενη ημέρα. Μας φώναξαν τα ονόματά μας και μας είπαν «Εσείς αύριο θα φύγετε – πάτε Κύπρο». Εμείς καταλάβαμε ότι πάμε Κύπρο για απόλυση.
- Όσο ήσασταν στα Άδανα συνομιλήσατε με άλλους που ήταν υπήρχαν κρατούμενοι;
- Μιλούσαμε αλλά δεν θυμάμαι συγκεκριμένα. Τους μόνους που θυμούμαι ήταν τα έξι άτομα που είμασταν στο κελί στο Σεράγιο. Τους άλλους στο Παυλίδη δεν τους θυμάμαι, ήταν τόσοι πολλοί που δεν τους θυμάμαι. Μας έφεραν πίσω με την ίδια διαδικασία, μπήκαμε στα στρατιωτικά οχήματα μας μετέφεραν στην Μερσίνα και μπήκαμε στο επιβατικό πλοίο και μας έφεραν στο Πέντε Μίλι της Κερύνειας και με λεωφορεία μας μετέφεραν στις αποθήκες της ΚΕΟ και κάναμε μία βδομάδα.
- Πως ήταν η αποθήκη αυτή; Που βρίσκεται;
- Ήταν μία αποθήκη, φαντάσου μία αποθήκη τεράστια. Υπάρχουν μέχρι σήμερα, ήταν ο σταθμός του παλιού Σιδηροδρομικού σταθμού. Ήταν ο σταθμός που σταματούσε το τραίνο και επιβιβάζονταν στο βαγόνι. Χώριζε τις αποθήκες της ΚΕΟ με τον Σιδηροδρομικό σταθμό ένα μικρό ποταμάκι. Σήμερα εκεί έχουν κάνει μία λεωφόρο. Εκεί στις παράγκες της ΚΕΟ πήγαμε και είχε πάρα πολλούς. Μας άφησαν εκεί. Θυμάμαι μία νύχτα είχε ανταλλαγή πυροβολισμών με τους δικούς μας και απέναντι ακριβώς είχε κάτι παράγκες, κάτι υποστατικά Τουρκοκυπρίων και θυμάμαι να πέφτουν οι σφαίρες πάνω από τις παράγκες. Οι

αστυνομικοί μάλιστα μετέφεραν Τουρκάλες στις αποθήκες της ΚΕΟ μαζί μας για προστασία ίσως. Μείναμε εκεί έξι ημέρες.

- Γνωρίζατε ότι ξεκίνησαν οι ανταλλαγές;
- Όχι απλά περιμέναμε.
- Ο Ερυθρός Σταυρός σας επισκέφθηκε;
- Ναι ήρθε. Αλλά δεν μας είπαν πότε θα μας απολύσουν.
- Έκαναν καινούριους καταλόγους;
- Ήρθαν εκεί μας φώναζαν ξανά ποιοι είμασταν και μας έβαλαν μέσα. Μετά μας μετακίνησαν στην Παλαίστρα. Ήταν ένα στρογγυλό κτίριο με κερκίδες. Εκεί μείναμε τρεις νύχτες και πάλι είχε ανταλλαγή πυροβολισμών και πάλι έφεραν Τουρκοκυπρίους μαζί μας. Η Παλαίστρα δεν ήταν μεγάλος χώρος. Υπήρχε μία τουαλέτα στην άκρη που χρησιμοποιούσαν πολλοί αιχμάλωτοι και πηγαίναμε με την σειρά. Υπήρχε και μία βρύση για να πλενόμαστε. Θυμάμαι ότι στο πάτωμα ήταν τσιμέντο και έβαλαν πλακάς σε σειρά και απλώναμε τις κουβέρτες μας και ξαπλώναμε.
- Πως έγινε η μεταφορά σας προς την Παλαίστρα;
- Ξεχώρισαν κάποιους και μας μετέφεραν στην Παλαίστρα νομίζω με λεωφορεία. Μετά την μεταφορά μας στο Γκαράζ Παυλίδη οι μετακινήσεις γίνονταν με λεωφορεία. Στην Παλαίστρα μας πρόσεχαν Τουρκοκύπριοι αστυνομικοί και η συμπεριφορά τους ήταν ανθρώπινη. Δεν ξέρω εάν ήταν επειδή σύντομα θα μας απολύαν. Μας έφυγαν από την Παλαίστρα στις 18 με 19 Σεπτεμβρίου και μας μετέφεραν στο Σεράγιο. Εκεί μείναμε μέχρι τις 25 Σεπτεμβρίου περίπου. Εκεί μας έβαζαν στα κελιά, το δικό μου είχε επτά άτομα. Δεν ξέρω πόσους είχε το κάθε κελί, κάποια ήταν μεγαλύτερα από τα υπόλοιπα. Ήταν κελιά φυλακής μας έφερναν φαγητό και νερό. Θυμάμαι ήταν ο μακαρίτης ο Φώτης, ιεροψάλτης στον Ιερό Ναό Αρχαγγέλου στην Κερύνεια, δύο παιδιά από την Ακανθού ο ένας είναι ο Κύπρος. Ο Φώτης μας έβαζε και ψέλναμε το απολυτήριο του Αγίου Γεωργίου Τροπαιοφόρου. Θυμάμαι είχε ένα Τούρκο έξω από το κελί και μας έλεγε: «Πάλι Ψέλνετε;». Τον θυμάμαι εκείνο τον αστυνομικό ήταν ανθρώπινος. Κάθε πρωί στο συγκεκριμένο κελί πήγαινε και έπιανε κουλούρια, υπήρχε ένας κουλουράς που φώναζε στα τούρκικα και πήγαινε ο Τούρκος ο αστυνομικός που ήταν έξω από τα κελιά αγόραζε κουλούρια και τα άφηνε στο παράθυρο των

κελιών από το δρόμο και μας έλεγε: «Ελάτε να φάτε ρε μιτσιοί». Όλοι ήμασταν μικροί με εξαίρεση τον Φώτη. Κόβαμε από ένα κομμάτι το μοιράζαμε και τρώγαμε, για μας ήταν μεγάλη υπόθεση. Έξι με επτά μέρες που μείναμε στο Σεράγιο ήταν καθιερωμένο το κουλούρι από τον φύλακα.

- Πώς ήταν η συμπεριφορά των Τούρκων αστυνομικών όσο μείνατε στο Σεράγιο; Πέρασατε από ανάκριση;
- Όχι, ήδη είχαν γίνει οι ανακρίσεις. Ένα πράγμα θυμάμαι χαρακτηριστικά εκεί. Ήρθαν μία μέρα και φωνάζαν ένα όνομα Ανδρέας Δημητρίου Παρπέρης από την Κοντέα. Δεν ξέρω τι ήταν τότε, έπειτα μάθαμε ότι ήταν της ΕΟΚΑ Β. Ήρθαν τον πήραν και τον πήραν σε ένα land rover χωρίς αριθμούς εγγραφής ήταν από τα οχήματα που έκλεβαν και έφυγαν. Δεν ξέρουμε τι έγινε. Ήταν το μόνο περιστατικό που θυμάμαι ότι ήρθαν Τούρκοι στρατιώτες και φώναζαν και έπιασαν με βίαιο τρόπο τον έσυραν στο αυτοκίνητο και έφυγαν.
- Ο Ερυθρός Σταυρός πραγματοποίησε επισκέψεις όσο κρατηθήκατε στο Σεράι;
- Στο Σεράι, όταν μας είπαν ότι θα απολυθούμε, είχαν ήδη ξεκινήσει οι επιχειρήσεις ανταλλαγής. Μας ρώτησαν στο Σεράγιο που θέλουμε να απελευθερωθούμε δύο περίπου μέρες πριν. Τούρκοι αστυνομικοί μας ρώτησαν όχι εκπρόσωποι του Ερυθρού Σταυρού. Δεν υπήρχε Ερυθρός Σταυρός εκεί. Μας έβγαλαν από τις φυλακές και μας έβαλαν στα λεωφορεία. Ξεκίνησαν τα λεωφορεία και έκαναν γύρους στα λεωφορεία. Δεν μας πήραν απευθείας στο σημείο ανταλλαγής στο Λήδρα Πάλας. Τώρα βλέπω ότι το Σεράγιο με το Λήδρα Πάλας είναι τόσο κοντά αλλά τότε δεν ξέραμε. Μπορεί να μας έκαναν γύρους στην Λευκωσία μισή ώρα με τρία τέταρτα. Δεν είχαμε δεμένα μάτια και χέρια.
- Τα λεωφορεία ήταν με συνοδεία αστυνομίας ή στρατού;
- Όχι – όχι. Νομίζω υπήρχαν αυτοκίνητα του Ερυθρού Σταυρού μπροστά από λεωφορεία. Δεν θυμάμαι αν ήταν από την αρχή. Φθάσαμε στο Λήδρα Πάλας. Εκεί υπήρξε μία μεγάλη καθυστέρηση, μείναμε στα λεωφορεία και περιμέναμε για αρκετή ώρα. Κάποια στιγμή ήρθε εντολή να ξεκινήσουμε. Θυμάμαι ερχόταν ένα λεωφορείο με Τουρκοκύπριους και Ελληνοκύπριους κατέβαιναν και γινόταν η ανταλλαγή. Τα λεωφορεία ήταν σειρά και γινόταν ανά λεωφορείο η ανταλλαγή. Υπερψηφούσαν οι Τουρκοκύπριοι πάντοτε.
- Υπήρχε κόσμος εκεί του Ερυθρού Σταυρού που έλεγχαν τους καταλόγους;

- Όπως μας έβαλαν στα λεωφορεία μας είχαν καταγραμμένους και ήξεραν ποιοι ήταν στα λεωφορεία. Είμασταν 40, 50, 30 άτομα; Θυμάμαι χαρακτηριστικά ότι δίπλα από τα λεωφορεία των Τουρκοκυπρίων υπήρχαν φορτηγά γεμάτα με τις βαλίτσες και τα υπάρχοντα τους. Θυμάμαι ότι όταν κατέβηκα εγώ από το λεωφορείο είχε ένα Τούρκο νεαρό που είχε την κιθάρα στον ώμο του. Μου έμεινε στο μυαλό. Εκείνοι ήταν καλοντυμένοι, δεν ήταν ταλαιπωρημένοι όπως εμάς. Και έλεγα αυτοί είναι τουρίστες; Τί ήταν και μας έκαναν ανταλλαγή; Εν τω μεταξύ δεν μπορούσαμε να μιλήσουμε μεταξύ μας, δεν θυμάμαι γιατί. Μας απαγόρευαν, είχαμε απόσταση μεταξύ μας; Δεν θυμάμαι. Δεν μιλούσαμε να πούμε κάτι, ούτε βρισιές.
- Εκεί υπήρχαν καθόλου πολίτες που έσπευσαν στο Λήδρα Πάλας ή πήγαν στην Ξενοδοχειακή Σχολή;
- Όταν βγήκαμε, φύγαμε από την πίσω πλευρά του Λήδρα Πάλας, εκεί που πήραμε την έγκριση για να κάνουμε μνημείο, εκεί που αναπνεύσαμε αέρα ελευθερίας. Από εκεί και πέρα υπήρχε κόσμος. Ο κόσμος υπήρχε σε όλη την διαδρομή. Μας έφεραν από τον δρόμο στο άγαλμα του Μάρκου Δράκου, πήραμε τον δρόμο από το Δημοτικό Θέατρο και προχωρήσαμε προς την Ελληνική Πρεσβεία περάσαμε το Bridge House και πιάσαμε αριστερά την λεωφόρο Γρίβα Διγενή. Μετά προχωρήσαμε από τα φώτα Γαβριηλίδη και ήρθαμε κάτω προς τον Αστυνομικό Σταθμό Λυκαβητού και στρίψαμε δεξιά προς το Χίλτον.
- Εκεί υπήρχε συνοδεία;
- Εκεί υπήρχε συνοδεία μπροστά από τα λεωφορεία. Ήταν οχήματα του Ερυθρού Σταυρού και των Ηνωμένων Εθνών νομίζω. Δεν θυμάμαι πόσα λεωφορεία ήταν αλλά θυμάμαι τον κόσμο. Ο κόσμος ξεκινούσε από το Λήδρα Πάλας στην πορεία όλη. Από το Χίλτον και πέρα ο κόσμος ήταν κατά χιλιάδες. Το αποκορύφωμα ήταν όταν φθάσαμε στην Ξενοδοχειακή Σχολή. Εκεί δεν μπορώ να σου περιγράψω, ήταν οι μάνες των αγνοουμένων. Δηλαδή προχωρούσαμε ήταν ανήφορο και τα λεωφορεία μούγκριζαν για να βγουν πάνω. Οι αστυνομικοί δεν μπορούσαν να ελέγξουν τον κόσμο. Αλλά όταν φθάσαμε πάνω και κατεβήκαμε από τα λεωφορεία και αρχίσαμε και βλέπαμε τις μάνες των αγνοουμένων δεν μπορώ να περιγράψω πως νιώθαμε. Έβλεπες μία μάνα να σε βλέπει και να σε εκλιπαρεί να τις πεις αν ήξερες κάτι για τον γιο της. Εγώ τουλάχιστον δεν ήξερα κάποιον που να ήταν σκοτωμένος και να της πω ξέρω – κάποιοι άλλοι όμως ήξεραν αλλά δεν τολμούσαν να πουν κάτι. Προπάντων την δεδομένη στιγμή - Τί να πεις της γυναίκας. Ότι τον είδα ότι βρισκόταν στο

έδαφος αλλά δεν ήταν πεθαμένος; Τι να πεις; Και μετά από αρκετή ώρα καταφέραμε και μπήκαμε στην ξενοδοχειακή σχολή.

- Πάλι βγαίνατε ανά λεωφορεία σε σειρά;
- Λεωφορεία, βγαίναμε ένας – ένας σειρά δεν μπορώ να σου περιγράψω ειλικρινά εκείνες τις στιγμές ότι και να σου πω είναι λίγο. Μπήκαμε μέσα, το πρώτο πράγμα που θυμάμαι, ίσως έχω και λάθος δηλαδή, ήταν ότι μας εμβολίασαν. Μετά προχωρούσαμε υπήρχε ένας πάγκος μεγάλος στον οποίο υπήρχαν ρούχα παντελόνια, πουκάμισα. Εκεί υπήρχαν γυναίκες του Ερυθρού Σταυρού που μας μετρούσαν και μας έδιναν ρούχα στο μέγεθος μας. Πήγαμε αρχικά, όταν μας έδωσαν τα ρούχα, να κάνουμε μπάνιο. Τα μπάνια ήταν ομαδικά, μπαίναμε γυμνοί όλοι. Δεν έβγαινε η βρωμιά από πάνω μας. Κάναμε μπάνιο, φορέσαμε τα ρούχα που μας έδωσαν και τα παπούτσια και πήγαμε να φάμε. Βλέπαμε το φαΐ και δεν είχαμε όρεξη να φάμε. Θυμάμαι είχε κοτόπουλο ψητό με πατάτες και σαλάτα, μας έβαζαν στα πιάτα. Καθίσαμε αλλά δεν φάγαμε γιατί η αγωνία μας να φύγουμε ήταν μεγάλη. Όποιος έτρωγε έφευγε, μας έδιναν αυτό το χαρτί (μας το δείχνει) και δύο λίρες. Εν τω μεταξύ βγήκαμε έξω πάλι μας περίμεναν οι μητέρες των αγνοουμένων.

Εκεί μου έτυχε ένα περιστατικό. Ήταν ένας ο οποίος ήταν ο κολλητός μου κατά την αιχμαλωσία, ήταν στρατιώτης αυτός. Δεν θέλω να αναφέρω το όνομα του γιατί πέθανε. Καταγόταν από χωριό της Επαρχίας Λάρνακας που δεν καταλήφθηκε από τους Τούρκους ενώ εμείς ήμασταν πρόσφυγες. Όταν περάσαμε από τις μανάδες των αγνοουμένων ήταν η οικογένεια του φίλου μου όλοι. Όταν τον είδαν τον αγκάλιασαν τον φίλησαν, εγώ ήμουν μόνος μου κανένας δεν ήρθε. Ποιος να έρθει; Η μάνα μου εγκλωβισμένη, η αδελφή μου ήταν στις ελεύθερες περιοχές δεν ξέραμε που ήταν. Μου είπε: «Ρε φίλε, που θα πας;» του απάντησα δεν ξέρω περίμενα να μου πει να πάω μαζί του να με φιλοξενήσει. Κάποιος από την οικογένειά του μου είπε: «Να πας στο English School, και κάτω από τους ευκαλύπτους υπάρχουν πολλοί πρόσφυγες σε αντίσκηνα και πήγαινε και κάπως θα βολευτείς». Εκεί που περίμενα να με πάρουν μου είπε να πάω να μείνω εκεί. Από τότε δεν τον ξαναείδα μου είπαν ότι πέθανε. Αλλά με δύο λίρες στην Λευκωσία που να πας. Δεν την ήξερα καλά την πόλη κιόλας. Που να πας να μείνεις, τι να φας, που να κοιμηθείς. Σε κάποια φάση όπως ήμουν έξω άγνωστος μεταξύ αγνώστων βρήκα ένα θείο μου. Μου φώναξε ο θείος μου, ήταν και εκείνος πρόσφυγας και έμενε στην Λεμεσό με την οικογένειά του πρόσφυγας πολυμελής. Αγκαλιαστήκαμε και του είπα θείε θα πάμε μαζί στην Λεμεσό; Μου είπε «Βάσο μένουμε σε ένα τούρκικο σπίτι μαζί με την πεθερά μου και τις κουνιάδες μου. Είμαστε πολλοί». Του είπα να με πάρει

στην θεία μου στον Άγιο Παύλο να δούμε εάν δεν πήραν την περιοχή οι Τούρκοι. Υπέθετα ότι θα ήταν και η αδελφή μου εκεί. Με έβαλε στο αυτοκίνητο και πήγαμε στον Άγιο Παύλο. Ήταν εκεί, μπήκαμε μέσα η αδελφή μου δεν ήξερε που ήμουν. Με άφησε εκεί και πήγε στη Λεμεσό ο θεός μου. Εντάξει, βολεύτηκα εκεί υπήρχαν κάποιες διαφωνίες, ο θεός μου είχε τέσσερα παιδιά και η αδελφή μου ήταν όλοι επτά άτομα και εγώ ήμουν ο όγδοος. Ήταν δύσκολη η κατάσταση και θυμάμαι μία νύχτα με έπιασε το παράπονο, τσακώνονταν και δεν μπορούσα να πω τίποτα και βγήκα από το παράθυρο και καθόμουν στην βροχή. Έφυγα και πήγα σε ένα τηλεφωνικό θάλαμο και έμεινα όλο το βράδυ και με ξύπνησε κάποιος που με κλώτσησε το πρωί να ξυπνήσω γιατί ήθελε να πάρει τηλέφωνο. Σηκώθηκα και πήγα πίσω στο σπίτι.

Όταν πήγα στον Άγιο Παύλο, το πρώτο πράγμα που ζήτησα ήταν να πάω να προσκυνήσω σε μία εκκλησία. Θυμάμαι ήταν η εκκλησία του Αγίου Παύλου. Εκεί υπήρχαν αναχώματα γιατί έγιναν σκληρές μάχες στον Άγιο Παύλο. Μπήκα σκυφτός – σκυφτός στην εκκλησία, προσευχήθηκα, ευχαρίστησα τον Χριστό που με γλίτωσε, άναψα το κερί μου. Θυμάμαι υπήρχε μία τρύπα στον τρούλο της εκκλησία που κτυπήθηκε και έπεσε ένα κομμάτι από τον τρούλο. Στην πορεία ακολούθησαν δύσκολες μέρες. Αποφάσισα να πάω στρατιώτης αν και δεν έπρεπε να πάω ως αιχμάλωτος. Τουλάχιστον θα είχα φαγητό και κρεβάτι και δεν θα ήμουν βάρος κανενός. Κάναμε και μια ομάδα οι ανήλικοι αιχμάλωτοι που δεν ήμασταν στρατιώτες για να μας δώσουν μία απάντηση ότι δεν θα κάναμε στρατιώτες ως αιχμάλωτοι και μετά ήρθαν και μας απειλούσαν ότι όσοι δεν πάνε στρατό θα πήγαιναν στρατοδικείο. Εγώ βρήκα μία διέξοδο στο αδιέξοδό μου και είπα ότι θα πάω. Μέσα στις δυσκολίες εκείνες δεν είχα επιλογή.

- Με την μητέρα σας είχατε επαφή;
- Με την μητέρα μου είχα επαφή, στείλαμε μηνύματα. Πήγα στο ΚΕΝ Λεμεσού και μετά μας έστειλαν στο ΒΜΗ 212 Τ.Π. φυλάκια ΣΟΠΑΣ. Δύσκολοι καιροί. Βρήκα και δουλειά στο εργοστάσιο του Κορομιά. Δούλευα εκεί τις νύχτες. Το πρωί βγάζαμε πολυβολεία τις νύχτες βγάζαμε σκοπιά και κοιμόμασταν. Τον Δεκέμβριο του 1976 ενώ ήμουν στρατιώτης πήρα ένα μήνυμα στις 17/12/1974 ότι η μητέρα μου θα έρθει από τον εγκλωβισμό μετά την εκδίωξή της από τους Τούρκους και ζήτησα άδεια από τον Διοικητή να πάω να την δω μετά από αρκετό καιρό. Τους είπαν ότι μπορούσαν να φέρουν όλα τα υπάρχοντά τους. Πήγα στην θεία μου στον Άγιο Παύλο που έμεναν. Είδα δύο φορτηγά με τα υπάρχοντα της και κατεβάζαμε τα πράγματα μαζί με τους ανθρώπους του Ερυθρού Σταυρού. Σε κάποια φάση μέσα στα πράγματα βρήκα τον τροχό αυτοκινήτου. Φώναξα αμέσως την μάνα μου και την ρώτησα: «Άμμα τί είναι αυτό;» μου απάντησε: «Θυμάσαι που θα φεύγατε με εκείνο τον στρατιώτη.

Ωσπου να πάτε να φέρετε το κλειδί, εγώ πήγα πήρα τον τροχό και τον έπιασα τον κύλισα σιγά και τον έβαλα στο κρεβάτι για να μην φύγεις». Έτσι η μητέρα μου με γλίτωσε για δεύτερη φορά. Ήταν τόσο μεγάλη η συγκίνησή μου που το θυμάμαι και κλαίω μόνος μου.

Τον Αύγουστο του 1976, η Βουλή αποφάσισε ότι όσοι είχαν διατελέσει αιχμάλωτοι πολέμου έπρεπε να απολυθούν από τον στρατό. Μας έδωσαν ένα έγγραφο (μας το δείχνει) που γράφει ότι απολύεται ως κρατηθείς όμηρος αντί ως αιχμάλωτος ενώ όλα τα χαρτιά του Ερυθρού Στρατού έγγραφαν αιχμάλωτοι πολέμου. Είχαμε την ρετσινιά του ομήρου την οποία εγώ αντιμετώπισα σε μεγάλο βαθμό όταν εκλέγηκα πρόεδρος του συλλόγου. Αυτό το έκανα και σε στρατιώτες που υπηρετούσαν θητεία. Μετά από πολύ αγώνα σε συνεργασία με την επιτροπή προσφύγων της Βουλής καταφέραμε και απαλείψαμε την προσβλητική εκείνη αναφορά. Καταφέραμε και έγινε τροποποίηση του νόμου τον Δεκέμβρη του 2020 και γράφτηκε αιχμάλωτος πολέμου άμαχος. Να προχωρήσω να πω ότι μετά την απόλυση δημιουργηθήκαμε κάναμε οικογένεια αλλά η πολιτεία ήταν απύσχα από όλα. Ούτε εμάς μας βοήθησαν ούτε να δουν βοήθεια τα παιδιά μας. Και φθάνω στο 2017 τον Οκτώβρη, πήγα στην συγκέντρωση που είχαμε με το συμβούλιο του Συνδέσμου Αιχμαλώτων και τους έκανα μία καλόπιστη κριτική με βάση τον νόμο που ψήφισε η Βουλή. Παράγραφο - παράγραφο την διάβαζα και τους έλεγα: «Τι πετύχατε; Πως αγωνιστήκατε για να κερδίσετε τα ωφελήματα που γράφει ο νόμος». Δεν υπήρχε απάντηση. Με το τέλος της ομιλίας μου που διήρκεσε σαράντα λεπτά παραιτήθηκαν όλοι και εκλέγηκα ως Πρόεδρος του Παγκυπρίου Συνδέσμου Αιχμαλώτων Πολέμου και εγώ ξεκίνησα ένα αγώνα για να πετύχω πρώτα από όλα την εφαρμογή του νόμου.

Δέχθηκα όμως και την ρατσιστική συμπεριφορά από κάποιους που ήθελαν να είναι ηγέτες του συνδέσμου γιατί πολέμησαν. Δέχθηκα ένα ανελέητο πόλεμο και έφθασα στο σημείο να πω ότι θα σταματήσω και θα φύγω. Μετά με προσέγγισαν άλλοι και μου είπαν να συνεχίσω τον αγώνα και ότι με στήριζαν. Χωριστήκαμε σε δύο ομάδες, στο ένα ήταν οι πολεμιστές ας το πούμε έτσι. Ξεκίνησα να κάνουμε το ντοκιμαντέρ «Αιχμάλωτοι μιας προδοσίας». Ενώ είχαμε πάρει απόφαση να το κάνουμε, κάποιοι ήρθαν και αρνήθηκαν γιατί υποστήριζαν ότι ήταν δική μου απόφαση και όχι του διοικητικού συμβουλίου του συλλόγου. Μέχρι και εκεί με πολέμησαν και καταφέραμε και κάναμε αυτό το ιστορικό ντοκιμαντέρ που θα το αφήσουμε ως παρακαταθήκη για τις επόμενες γενιές. Αλλά αυτοί οι άνθρωποι πρέπει να ντρέπονται. Στη συνέχεια κατάφερα και έκανα αρκετά πράγματα στα δύο πρώτα χρόνια της θητείας μου και ξαναεκλέγηκα πρόεδρος του συνδέσμου για την επόμενη τριετία. Έχω κάνει όχι μόνος μου αρκετά αλλά θα είχαμε κάνει πολλά περισσότερα εάν είχαμε

βοήθεια από τα υπόλοιπα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου – είχα την στήριξη αλλά όχι την βοήθεια, βοήθεια σημαίνει κάνουμε πράγματα μαζί. Λέω ότι ίσως δεν μπορούσαν οι άνθρωποι δεν τους κατακρίνω, τουλάχιστον είχα την στήριξη.

Έχουμε πετύχει αρκετά όπως την κατ' οίκον φροντίδα των αιχμαλώτων πολέμου με κριτήρια τα οποία έχει ορίσει η μακαριστή Ζέτα Αιμιλιανίδου και μέχρι σήμερα έχουν επωφεληθεί περίπου 60 άτομα. Επίσης καταφέραμε να γίνουν τα μητρώα τα οποία για χρόνια δεν κατάφεραν να γίνουν για να επιδοθεί το μικρό επίδομα το αντισταθμιστικό με τελευταίο μεγάλο επίτευγμα να μας δίνεται ένα ποσό 2000 ευρώ εφάπαξ τον χρόνο σε δύο εξαμηνιαίες δώσεις, που το θεωρώ από το μεγαλύτερο επίτευγμα της θητείας μου. Για εμένα ο αγώνας συνεχίζεται, καταφέραμε με επιστολή προς τον Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας να ενταχθούμε στον Επίτροπο Προεδρίας για Ανθρωπιστικά Θέματα τον κύριο Φωτίου με απόφαση του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας και είναι η πρώτη φορά που η πολιτεία μας αναγνωρίζει ως παθόντες. Επίσης έχουμε καταφέρει να ξεκινήσουμε την δουλειά που κάνουμε τώρα για την συγγραφή του βιβλίου που και αυτό είναι ένα σημαντικό γεγονός. Έχουμε καταφέρει να κάνουμε ένα μνημείο στην περιοχή του Λήδρα Πάλας μετά από πολύ αγώνα τριών χρόνων και ακόμα έχουμε δρόμο μπροστά μας μέχρι την υλοποίηση. Ένα μνημείο αφιερωμένο στους αιχμαλώτους πολέμου. Δεν ήταν σκοπός να γίνει ακόμη ένα μνημείο που να κοσμεί τις πλατείες και τα πάρκα. Το συγκεκριμένο σημείο είναι σημείο αναφοράς. Εξασφαλίσαμε από τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας ποσό 60000 ευρώ και είμαστε στο στάδιο της προκήρυξης του διαγωνισμού. Το μνημείο θα γίνει εκεί για να θυμίζει στις επόμενες γενιές ότι σε εκείνο το σημείο εμείς οι αιχμάλωτοι πολέμου αναπνεύσαμε αέρα ελευθερίας αλλά και για να θυμίζει την μεγάλη προδοσία σε βάρος του Κυπριακού Ελληνισμού που έγινε το 1974. Πιστεύω ότι από την ίδρυση του συνδέσμου το 1990 δεν έγιναν αυτά τα οποία έπρεπε να γίνουν από τα προηγούμενα διοικητικά συμβούλια και ειδικά το τελευταίο. Ναι πάλεψαν και κατάφεραν να κάνουν τον νόμο αλλά πέραν τούτου δεν πέτυχαν τίποτα. Ο νόμος καταχωνιάστηκε στα συρτάρια των αρμοδίων του κράτους και δεν εφάρμοσαν τίποτα. Όταν πήγα το 2011 για να ζητήσω την βοήθεια του κράτους, ο νόμος μιλά για φροντίδα των αιχμαλώτων πολέμου και των εξαρτωμένων τους, η σύζυγος μου έχει προβλήματα υγείας. Μετά από έρευνα και πολλές προσπάθειες βρήκαν τον νόμο και αφού προσκομίσαμε όλα τα πιστοποιητικά μου έδωσαν ότι δικαιούμουν από τον νόμο. Μετά από δέκα μήνες το κράτος μας το αφαίρεσαν και μας είπαν ο νόμος καταργήθηκε. Ξεκινήσαμε ένα αγώνα, πήγα στον Επίτροπο Διοικήσεως, Βουλή, Επιτροπή Προσφύγων, στον Σύνδεσμο Αιχμαλώτων και μου είπαν είναι προσωπικό μου θέμα. Μετά από λίγο καιρό ήρθε μία δικηγόρος που εργαζόταν στο γραφείο ευημερίας και

αφυπηρέτησε και μου είπε ότι είναι άδικο το ότι έγινε με την υπόθεσή μου. Μου ζήτησε να αναλάβει την υπόθεση χωρίς λεφτά και έτσι ξεκινήσαμε τον αγώνα.

Το 2015, έγινε το διοικητικό δικαστήριο και βγήκε απόφαση αρκετά πολύπλοκη και κάναμε έφεση στο ανώτατο. Η δικηγόρος όμως ασθένησε με καρκίνο απεβίωσε μετά από τρεις μήνες και πριν πεθάνει με παρέπεμψε στον Ρίκο Μαππουρίδη λέγοντας μου ότι ως εισαγγελέας θα με αναλάμβανε. Τον βρήκα και μιλήσαμε και μου απάντησε: «Βάσο εγώ σε παρακολουθώ στο facebook είσαι αγωνιστής και εγώ θα αγωνιστώ μαζί σου να δικαιωθείς». Εδώ και δέκα χρόνια περιμένουμε να βγει η απόφαση. Όταν ζητούσα την βοήθεια του συνδέσμου μου έλεγαν ήταν προσωπικό μου θέμα.

- Κύριε Βάσο όσο ήσασταν στα σημεία κράτησης ερχόταν ο Ερυθρός Σταυρός για να στείλετε σημειώματα επικοινωνίας στους συγγενείς σας;
- Ναι. Μας έφερναν μηνύματα. Γράφαμε είχαμε μερικές λέξεις που μπορούσαμε να γράψουμε μέσα σε ένα περιθώριο. Όμως στέλναμε και ποτέ δεν λάβαμε απαντήσεις.
- Πρώτη φορά στείλατε οι αιχμάλωτοι μηνύματα; Ξέρατε που θα βρίσκονταν ή βάζατε διεύθυνση του σπιτιού σας;
- Γράφαμε όνομα και κοινότητα και πήγαινε με τον Ερυθρό Σταυρό εκεί. Εμείς οι δικοί μας ξέραμε ότι ήταν εγκλωβισμένοι στο Πέλλα Πάις και το στέλναμε. Όμως ουδέποτε μας έδωσαν απάντηση. Αυτό το διαπίστωσε και ο πάτερ που μιλά στο ντοκιμαντέρ. Όταν ήρθε Κύπρο και κρατήθηκε στο Γκαράζ Παυλίδη βρήκε ένα κιβώτιο με μηνύματα και έψαχνε και βρήκε το μήνυμα που έστειλε και βρήκε και την απάντηση αλλά ποτέ δεν πήρε την απάντηση. Εγώ δεν θυμάμαι να πήραμε απάντηση στα μηνύματα που στείλαμε.
- Βιώσατε περιστατικά τσακωμών μεταξύ των Ελληνοκυπρίων;
- Βέβαια. Και εδώ και στην Τουρκία με ολέθριες συνέπειες. Τα μίση και τα πάθη δεν τα αφήσαμε πίσω και τα μεταφέραμε και εκεί. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Δημήτρη του Στρατή ο οποίος συλλήφθηκε μαζί μου στο Πέλλα Πάις και ήμασταν μαζί σχεδόν σε όλη την αιχμαλωσία. Όταν έρχονταν οι Τούρκοι στις φυλακές έψαχναν άτομα της ΕΟΚΑ Β. Κάποιοι είπαν ότι ο Στρατής ήταν της ΕΟΚΑ Β, οι Τούρκοι των συνέλαβαν. Ο Στρατής όμως δεν ήταν της ΕΟΚΑ Β ήταν της ΕΟΚΑ ένας αγνός αγωνιστής ο οποίος αγωνίστηκε όπως και οι υπόλοιποι αγωνιστές και δεν ζήτησε από κανένα τίποτα. Είχε ένα καφενείο στην Κερύνεια, ένας φιλήσυχος άνθρωπος. Κοντά στο σπίτι του έγιναν

μάχες με οπισθοχωρούντες καταδρομείς. Εκεί που τον συνέλαβαν είχαν σκοτωθεί και κάποιοι Τούρκοι στη μάχη. Όταν τον συνέλαβαν ως μέλος της ΕΟΚΑ Β τον κακοποίησαν πολύ άσχημα. Υπέφερε πολλά βασανιστήρια με αποτέλεσμα τρεις μέρες μετά την απελευθέρωσή του πέθανε. Διερωτώμαι εκείνοι οι άνθρωποι, οι οποίοι πέθαναν τώρα και δεν θέλω να αναφέρω ονόματα, κοιμούνταν την νύχτα; Γενικά υπήρχαν τσακωμοί στις φυλακές και στους θαλάμους όπως άκουσα. Εμείς είμασταν μικροί δεν ασχολούμασταν με αυτά τα γεγονότα όμως οι μεγαλύτεροι που ήταν στρατιώτες είχαν συγκρούσεις.

- Κύριε Βάσο μια τελευταία ερώτηση για την διακοπή των επιχειρήσεων ανταλλαγής αιχμαλώτων ακούσατε κάτι;
- Εγώ απολύθηκα στις 25 Σεπτεμβρίου, το βράδυ της απόλυσης μου δεν κοιμήθηκα καθόλου δεν πίστευα ότι ήμουν ελεύθερος. Το πρωί ξύπνησα και άκουσα ειδήσεις από το ραδιόφωνο και άκουσα ότι διακόπτονται οι επιχειρήσεις λόγω των αξιώσεων του Ραούφ Ντενκτάς μία από τις οποίες ήταν ότι ήθελε να απολυθούν κάποιοι αξιωματικοί σκληροπυρηνικοί της TNT και διακόπηκε η ανταλλαγή.